

DONELAIČIO ŽEMĖ

Leidžia Kristijono
Donelaičio draugija
Leidžiamas nuo 1992 m.

2022 m. rugsėjis
Nr. 3 (240)

9 772424 509001

Kaina 2 Eur

Turinys

AKTUALIJOS

Klaipėdos sukilimo vado Jono Budrio palaikai į Lietuvą kol kas nesugriš	3
Vytautas Gaulia: „Šiandien man liūdna dėl Karaliaučiaus krašto“	4
Sigitas Birgelis: „Pareigos Lietuvai turi prigimtinę išraišką“	7
Pleneras, skirtas I. Simonaitytės 125-osioms gimimo metinėms.....	9
Menininkė prisimena apsilankymus Karaliaučiaus krašte	9
15-oji folkloro šventė “Pūsk, vėjuži” Juodkrantėje	10
Ansamblio repertuare – Mažosios Lietuvos folkloras	12

SUKAKTYS

Lietuvininkas Kristupas Lekšas	12
Jūros šventės Klaipėdoje akcentas – laivo „Sūduvis“ atidarymas	15
Klaipėdos krašto susigrąžinimo 100-mečiui artėjant	16
Istorinėse fotografijose – Mažosios Lietuvos žmonių portretai.....	17
Stiklo negatyvuose – senoji Klaipėda.....	18

VYDŪNAS

Vydūno publicistika	19
Surengta Vydūno stovykla, vyko konferencija	20

KARALIAUČIAUS KRAŠTAS

Vydūno bareljefas Tilžėje nuimtas. Kas toliau?.....	22
Likviduota Karaliaučiaus krašto lietuvių kalbos mokytojų asociacija	23
„Malūnelio“ folkloro ansamblis nutraukė veiklą.....	24

NAUJOS KNYGOS

Ištrauka iš knygos „Aštuoni Kuršmarių vėjai“	25
--	----

Pirmajame viršelyje – marijampolietis inžinierius Vytautas Gaulia, buvęs ilgametis Marijampoliečių bendrijos vadovas, didelis Mažosios Lietuvos patriotas, daugybę metų organizavęs keliones į Karaliaučiaus kraštą ir vedęs ekskursijas Lazdynėliuose, Tolminkiemyje ir kitose šio krašto vietose. Šiame numeryje spausdinama pokalbis su juo apie tai, kaip jis susidomėjo šiuo kraštu, Kristijonu Donelaičiu ir ką jam tai reiškė bei tebereiškia. (Redos Brazytės nuotrauka).

Paskutiniajame viršelyje – XVII a. pradžios etninis Mažosios Lietuvos / Rytų Prūsijos žemėlapis.

Leidžia:

Kristijono Donelaičio draugija
LT-68295 Marijampolė,
Vytauto g. 28
www.donelaitis.info
draugija@donelaitis.info

Redaguoja:

Algis Vaškevičius – redaktorius,
Gintaras Skamaročius –
K. Donelaičio draugijos pirmininkas,
Remigijus Svilius – techninis
redaktorius

„Donelaičio žemės“ redkolegija:
G. Skamaročius (pirmininkas),
N. Kitkauskas, V. Gocentas, V. Juraitis,
Dž. Maskuliūnienė, A. Matulevičius,
R. Senapėdis, V. Šilas

Spausdino „Aušros“ leidyklos
spaustuvė

A. Mickevičiaus g. 23, Punkskas

Rankraštis pasirašytas spaudai
2022-10-05

Rankraščiai taisomi ir trumpinami
redakcijos nuožiūra.

Redakcijos nuomonė nebūtinai
sutampa su autorių nuomone

ISSN 2424–5097

Tiražas – 700 egz.

K. Donelaičio draugijos sąskaita:
LT917044060001135106

Projektą iš dalies remia
Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo
fondas (2000 Eur parama projektui
„Lietuva abipus Nemuno“ vykdyti),
o taip pat:

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Mažosios
Lietuvos
fondas

Tautos fondas

Asociacija
Nemuno
euroregionas

Marijampolės
Rotary klubas

Klaipėdos sukilimo vado Jono Budrio palaikai į Lietuvą kol kas nesugriš

Rugpjūčio 4 d. Mažosios Lietuvos reikalų tarybos Klaipėdos krašto skyriaus atstovai Virginija Jurgelevičienė, Jonas Lukšas, Algimantas Švahnys, VšĮ Karaliaučiaus krašto lietuvių bendruomenės direktorius Sigitas Šamborskis bei Jungtinėse Amerikos Valstijose gyvenantis Vytautas Jurevičius susitiko su Klaipėdos meru Vytautu Grubliausku.

Susitikimo tikslas buvo aptarti, kodėl jau apie dvejus metus įvairiose institucijose yra kalbama apie 1923 metų sukilimo vado Jono Budrio palaikų iš JAV, iš Čikagos atvežimą į Klaipėdą, apie jo testamentą įvykdymą, tačiau klausimas yra įstrigęs.

Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininkas Vytautas Šilas mano, kad geriausia vieta perlaidojimui yra Skulptūrų parke, šalia 1923 metų sukilėlių paminklo. Bet čia palaidoti žuvusieji, o jų vadas mirė savo mirtimi ir turi būti perlaidotas drauge su žmona. Meras susitikimo metu sakė, jog norėtų gauti ne žodinį, bet rašytinį Jono Budrio palikuonių sutikimą dėl palaikų pervežimo į Klaipėdos miestą.

Svečias iš JAV teigė, jog J. Budrio testamentą vykdytojai mano, kad nors 2023-ieji yra paskelbti Klaipėdos krašto metais, nebūtina perlaidoti iki 2023 m. sausio 15 d., nes tai pareigai atlikti tinka visi ateinantys metai.

Klaipėdos sukilimo vadas, tarpukario Lietuvos diplomatas Jonas Polovinskas-Budrys 1964 metais atgulė Tautinėse lietuvių kapinėse Čikagoje, bet jo valia buvo būti palaidotam būtent Klaipėdoje.

Klaipėdos sukilimo vadas J. Budrys.

“Palūžo ažuolas, kuris ypatinškai Klaipėdos krašte buvo giliai įleidęs šaknis ir įamžinęs savo vardą. Ten velionis savo laiku kūrė istoriją. Ten būtų tinkamiausia jam amžinojo poilsio vieta. Deja, ten tam kūrėjui šiandien vietos nėra. Nuožmus okupantas neleidžia įgyvendinti tą velionies ir tautos troškimą”, – taip per laidotuves prie J. Budrio karsto kalbėjo Lietuvos reikalų patikėtinis Vašingtone Juozas Kajeckas.

Ši diplomato kalba perspausdinta 1964 m. rugsėjo 11 d. Čikagoje leisto lietuvių laikraščio “Draugas” numeryje. Ten aiškiai užsiminta, jog J. Budrys (iki 1922 m. – Jonas Polovinskas), prieš Didįjį žygį sąmoningai pasirinkęs bene populiariausią to meto Klaipėdos krašte lietuvišką pavardę, norėjo būti palaidotas būtent Klaipėdoje.

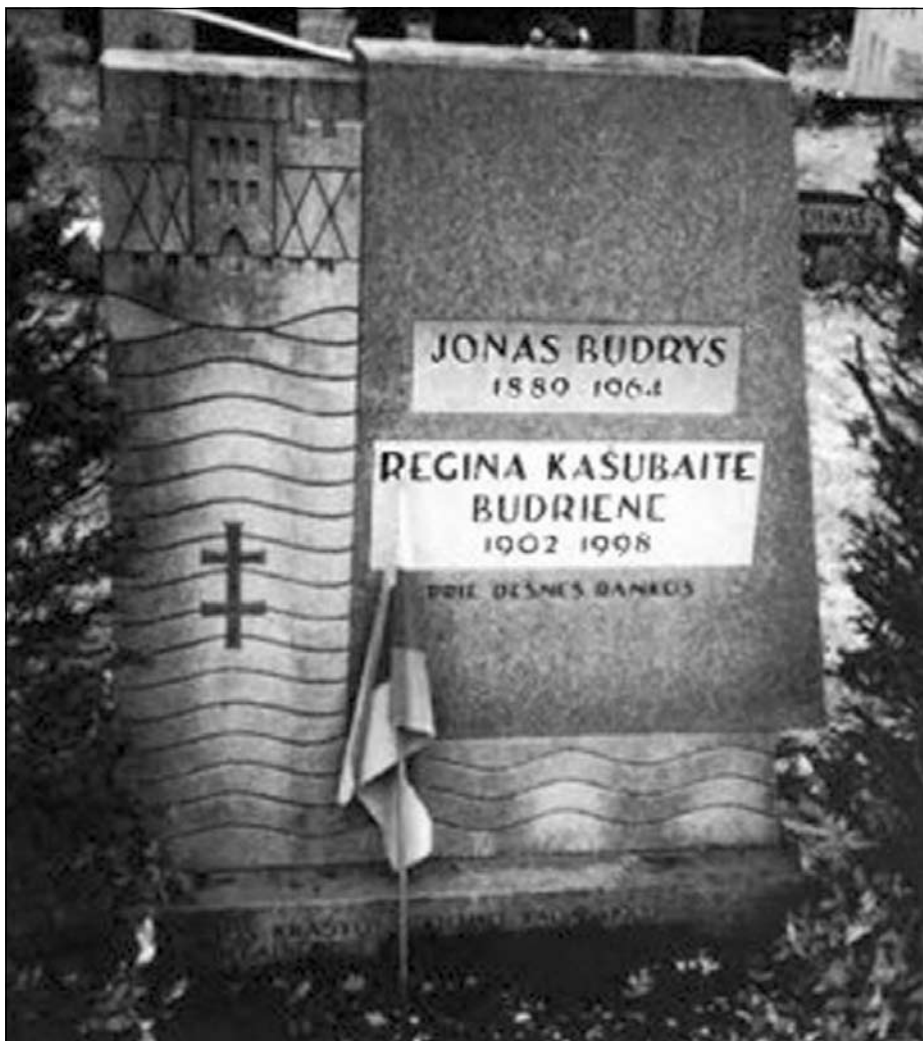
Pirmoji sovietinė Lietuvos okupacija Budrių šeimą užklupo

Jungtinėse Valstijose, kur nuo 1936 m. J. Polovinskas-Budrys dirbo Lietuvos generaliniu konsulu ir beveik iki mirties atstovavo nepriklausomai Lietuvos vyriausybei tremtyje, nuolat viešai reikšdamas savo antisovietinę poziciją. Tad sovietų sistemai tai buvo labai nepalanki figūra, tuo metu net jo pavardė čia buvo tabu.

Apie jo palaikų perlaidojimą Klaipėdoje ne kartą yra kalbėjęs Lietuvos šaulių sąjungos išeičioje Centro valdybos narys Ernestas Lukoševičius. “Iš tikrųjų Lietuva ir jos institucijos turi parodyti pagarbą velioniui ir oficialiai kreiptis į šeimos narius ir artimuosius dėl J. Budrio perlaidojimo Lietuvoje. Jo artimieji jau yra amerikiečiai ir jie tikrai neprieštarautų, kur J. Budrys būtų palaidotas”, – teigė jis.

Klaipėdos mero pavaduotojas Arvydas Cesiulis, kuruojantis krašto susijungimo su Lietuva šimtmečio renginius yra skeptiškai nusiteikęs J. Budrio palaikų perlaidojimo klausimu. Jis žino, jog šios iniciatyvos suaktyvėjo ne tik artėjant svarbios datos jubiliejui, bet ir dėl to, kad nebeliko artimųjų, kurie galėtų Amerikoje prižiūrėti J. Budrio kapavietę.

“Ši J. Budrio perlaidojimo istorija tapo ilga kaip Aladino barzda. Bet manytume, kad nereikėtų daryti skubotų veiksmų, nes kas gi prižiūrės čia tą kapą? O ir kur jį palaidoti – ar Skulptūrų parke prie žuvusių sukilėlių? Bet Skulptūrų parkas nėra kažkoks panteonas, kur visi, kas tik kokios nors forma nusipelnė Klaipėdai, vežami ir perlaidojami”, – kalbėjo A. Cesiulis.

Budrių šeimos kapas Čikagoje.

Tačiau ir pačioje Čikagoje vietos lietuvių bendruomenėje yra visokių nuomonių tuo klausimu. Vieni norėtų, kad J. Budrys atgultų Klaipėdoje, kiti linkę palaikyti nejudinti. “Protingiausia būtų įpareigoti Lietuvos ambasadą JAV susisiekti su Čikagoje kapus prižiūrinčia įmone, sumokėti jai tam tikrą mokesį, kad J. Budrio kapas būtų prižiūrimas toliau. Manychiau, kad didžiausia pagarba visiems pusanatro tūkstančio žmonių, kurie dalyvavo Klaipėdos sukilime, tarp jų ir J. Budriui, būtų paminklas prie Žemaitijos brigados štabo. Tai būtų geriau visiems, nei kalbėti apie palaikų pargabenimą”, – tvirtino A. Cesiulis.

Pirmajame šių metų “Donelaičio žemės” numeryje jau rašėme, kad E. Lukoševičius perdavė Klai-

pėdai ypatingą dovaną – ant trijų lapų, kaip spėjama, XX amžiaus trečiajame dešimtmetyje JAV atspausdintą ir jo lietuvių evangelikų liuteronų Tėviškės bažnyčioje surastą J. Budriui parašyto maršo partitūrą.

Anksčiau apie šio tarpukariu sukurto muzikinio kūrinio egzistavimą žinių praktiškai nebuvo, o šiemet vasarą maršas „Valio, Klaipėda!“ buvo pirmą kartą prikelti iš užmaršties ir viešai atliktas Jūros šventės metu – tokios iniciatyvos ėmėsi Lietuvos karinių jūrų pajėgų pučiamųjų orkestras. Po didžiosios Jūros šventės eisienos miesto gatvėmis Kruizinių laivų terminale net keturi orkestrai kartu atliko šį maršą.

Algis Vaškevičius

Vytautas Gaulia:

Marijampolietis Vytautas Gaulia pažįstamas daugeliui Sūduvos krašto žmonių. Inžinierius, visą gyvenimą gyvai besidominintis Sūduvos krašto praeitimi, istorija, buvęs ilgametis Marijampoliečių bendrijos pirmininkas daugybę metų vežė ekskursantus į Karaliaučiaus (Kalininingrado) kraštą, į Kristijono Donelaičio memorialinį muziejų Tolminkiemyje, pasakodamas daug įdomių faktų apie tą kraštą ir vietinius lietuvius. Taip pat jis dalyvauja ir Vytautų klubo veikloje – šis klubas atkurtas Kaune 1991 metais, vėliau atsirado ir jo skyrius Marijampolėje, o labiausiai žinomu klubo darbu galima laikyti Vytauto Didžiojo paminklo pastatymą Marijampolės Vytauto parke 2010 metais.

Ne vienas kitąmet 90-metį minėsiantį V. Gauliā vadina vaikščiojančia enciklopedija – jis puikiai prisimena ir prieškarinio Marijampolės, ir ilgus sovietmečio metus, jo atmintyje gyvi visi svarbiausi

V. Gaulia kalba Tolminkiemio bažnyčioje.

„Šiandien man liūdna dėl Karaliaučiaus krašto“

Sūduvos sostinės istorijos pastarųjų dešimtmečių įvykiai, jis turi labai daug žinių apie Mažąją Lietuvą.

Šįkart paprašėme V. Gaulių prisiminti savo veiklą, susijusią su Mažąja Lietuva, Karaliaučiaus kraštu, ekskursijų į tas vietas lydėjimą, pažintis su to krašto lietuviais.

- Ar jūs prisimenate savo pirmąjį apsilankymą Karaliaučiaus krašte?

- Žinoma, prisimenu labai gerai. Tai buvo Antrojo pasaulinio karo metais, man tada buvo dvylika metų. Sovietų kariuomenė buvo neseniai vėl užėmusi Įsrutį, o į mūsų kiemą užsuko rusų kareivių būrelis, atėjęs iš Estijos. Aš tada jau šiek tiek mokėjau rusiškai, o tos kuopos vadas užsiminė, kad važiuoja į Karaliaučiaus kraštą karo trofėjų pasirinkti. Mane tai labai sudomino, ir, tėvams net nežinant, su tais kareiviais nuvažiavome kitą dieną iki Gumbinės.

Prieš akis iškyla to meto vaizdas – viskas sugriauta, išdaudyta, priėjome muzikos prekių parduotuvę išmuštais langais, ir aš ten pasiemiau saksofoną, nes norėjau parsivežti jį ir groti, mane traukė muzika. Grįždami temstant pasiekėme Kybartus, bet čia pasienyje buvę žmonės mus iškrėtė, o mano paimtą saksofoną atėmė ir sudaužė į sieną.

- Po kiek laiko vėl sugrįžote į tą kraštą?

- Tai buvo jau studijų metais. Aš 1959-aisiais baigiau tuometį Politechnikos institutą ir grįžau į Marijampolę, o kiek anksčiau mano bičiulis Jonas Kurtinaitis, kuris turėjo automobilį „Pobeda“, pasikalbino – gal nori nuvažiuoti

į tą kraštą? Pamenu, kad tada pasiekėme ir Karaliaučių, o tenai turguje, po kurį vaikštinėjome, pamaciau parduodamą akordeoną. Už jį pardavėjas prašė 5 tūkstančių rublių, bet tiek aš neturėjau, kišenėje buvo tik pustrečio tūkstančio.

Tad iš pradžių buvo tik smalsumas nuvažiuoti ten ir pažiūrėti, kaip viskas atrodo, o vėliau man

tyje Prūdy vadinamame kaime, Tolminkiemyje. Čia užsukome į vietos parduotuvę, pavalgėme, gerimų nusipirkome ir užkalbinome vietinį rusą, kuris papasakojo, kad atsikėlęs į Tolminkiemį 1947 metais iš Kursko srities, yra arklīninkas. Jis papasakojo ir apie tą vietos bažnyčią, kuri vėliau Napoleono Kitkausko ir kitų rūpesčiu buvo atstatyta. Tuo metu buvusiame klebonijos pastate, kur dabar muziejus, dar gyveno žmonės. Visa tai mane labai sudomino.

Vėliau važiauvau ir į Trakėnus,

Gėlės ir žvakės prie K. Donelaičio kapo.

parūpo daugiau sužinoti apie tą kraštą, jo istoriją, tad pradėjau domėtis, skaityti įvairius straipsnius, knygas, gilintis, ir mane visa tai labai sudomino, įtraukė, nes daug kas buvo visiškai nežinoma.

- Kaip jūs susidomėjote Kristijonu Donelaičiu ir Tolminkiemiu?

- 1959 metais tapau medžiotuju, ir juo esu iki šiol. Pamenu, kad su kokiais dešimt vyrų uždaru sunkvežiniu važiavome medžioti į tą pusę ir varydami žvėris atsidūrėme tame dabar rusiškai Čis-

kur buvo dvaras, kur daug metų buvo auginami žirgai, pasiekėme ir Romintos girią. Važiavau ten tada dažnai, gavau iš pasieniečių leidimą atvažiuoti nuo Vištyčio pusės, susipažinau su ten esančio kolūkio pirmininku. Ir, žinoma, daugiau ėmiau skaityti apie patį Kristijoną Donelaitį, jo „Metus“ ir kitą kūrybą, taip pat Martyną Mažvydą ir kitus garsius iš to krašto kilusius lietuvius. O apie 1970 metus išgirdau, kad yra planų atstatyti tą Tolminkiemio bažnyčią, kurioje kunigavo K. Donelaitis, ir labai apsidžiaugiau.

Gimtuosiuose K. Donelaičio Lazdynėliuose.
A. Vaškevičiaus nuotraukos

- Daug metų jūs lydėjote ekskursijas į tą kraštą ir keiliautojams pasakodavote apie jo praeitį, istoriją, garsius iš to krašto kilusius lietuvius. Kokie prisiminimai išliko iš tų ekskursijų?

- Labai gerai prisimenu tas keiliones. Nuo pat pradžių jose aktyviai dalyvaudavo putliųjų verpalų fabriko „Vernitas“ žmonės – tuometė Maisto pramonės automatų gamykla skirdavo autobusą, ir jis būdavo pilnas važiuojančių. Tolminkiemyje visada surengdavome takas, tvarkėme aplinką, sodinome gėles, rovėme žoles.

Tada ten ir kapų šalia bažnyčios, kuri tiesiog iškilo mūsų akyse buvo daugiau, tad darbo tikrai užtekdavo. Buvo daug entuziazmo, žmonės tikrai norėdavo daugiau sužinoti apie tą kraštą. Atvažiuodavo ir Izolinos Lingienės lydimi žmonės iš Šiaulių, būdavo vilniečių, ypač gegužės mėnesį, kai surengdavome didžiausias talakas tenai.

Su Automatų gamyklos kolektyvu paskutinį kartą važiuovome

į tą kraštą 1991 metais, o aš pats daug kartų ten važiuodavau ir darbo reikalais – būdavo metų, tai Karaliaučiaus krašte apsilankydavau gal kokius 20 kartų. Po to aš pats pakeičiau darbą ir tos ekskursijos baigėsi.

Pamenu, kad ir patiems vietiniams rusams tekdavo pasakoti apie krašto istoriją, praeitį, nes jie visiškai nieko nežinojo. Buvau sulaukęs ir įspėjimų iš to krašto valdininkų, kad mažiau kalbėčiau, jie išsiaiškino, kad neturiu gido pažymėjimo ir man grėsė rimti nemalonumai, bet pavyko tą pažymėjimą gauti ir viskas susitvarkė.

Teko prisidėti ir kai buvo statomas paminkals Herkui Mantui Narkyčiuose 1995 metais. Parinkome vietą, pastatėme tą paminklą, tik gaila, kad jis vėliau buvo nukeltas.

- Jūs daug prisidėjote, kad Įsrutyje veikiančiame Pedagogikos koledže būtų įsteigtas lietuvių kalbos kabinetas. Kaip kilo mintis jį įsteigti, kas buvo padaryta?

- Išties atrodė labai svarbu

tokį kabinetą įsteigti, nes lietuvių klausimas tame krašte visada buvo labai svarbus. Gaila, kad dabar ta lietuviybė ten visomis įmanomomis priemonėmis naikinama, o tada, vadovaujant Aleksui Bartnikui gavome patalpas koledže, tad suradome meistrus, vėžėme statybines medžiagas ir tą kabinetą įrengėme, įsigijome jam reikiamos įrangos, nupirkome knygas ir lietuvių kalbos mokytojai tada turėjo savo puikiai įrengtą metodinį kabinetą, kuriame galėjo mokytis studentai. Gaila, kad nuo to laiko padėtis ten tik prastėjo, o dabar jau ir pati lietuvių kalbos mokytojų asociacija ten yra panaikinta.

- Kada paskutinį kartą lankėtės tame krašte ir kokią ateitį ten gyvenantiems lietuviams jūs matote?

- Paskutinis mano apsilankymas ten buvo 2017 metais. Vėliau jau negaudavau vizos, nes atsieit dėl mano garbaus amžiaus jau negalėdavau apsidrausti. Žinau, kad jau niekada ten nenuvažiuosiu, bet dabar, kai tokia padėtis dėl karo Ukrainoje, tai apskritai ten sunku nuvažiuoti. Žinoma, gaila dėl Tolminkiemio, dėl K. Donelaičio, dėl visos tos padėties ir nežinia, kada laikai pasikeis, kada ta šalis bus demokratinė ir ar apskritai bus.

Iš kitos pusės, jaučiu didelį apmaudą, kad Lietuva per šiuos tris nepriklausomybės dešimtmečius neišsiaugino tokios drąsios diplomato kartos, kokią turėjome 1918 metais – gal jie būtų veikę atkakliau, ryžtingiau ir daugiau padarę to krašto lietuvių labui. O dabar, vykstant karui Ukrainoje, jau apskritai šviesių vilčių aš neturiu.

- Ačiū jums už pokalbį ir įdomius prisiminimus.

Kalbėjosi Algis Vaškevičius

Sigitas Birgelis: „Pareigos Lietuvai turi prigimtinę išraišką“

Sigitas Birgelis – Lenkijos lietuvių poetas, fotografas ir vertėjas, knygų sudarytojas bei redaktorius, publicistas. Jis gimė Punske, baigė Varšuvos žemės ūkio akademiją. Yra Lenkijos lietuvių žurnalo „Aušra“ techninis redaktorius ir „Aušros“ leidyklos direktorius. Nuo 1995 metų jis yra Lietuvos rašytojų sąjungos narys. Nuo 2007 m. – Suvalkų krašto portalo punskas.pl vyr. redaktorius, straipsnių ir vaizdo reportažų autorius.

S. Birgelis yra išleidęs kelias poezijos knygas, taip pat kitus leidinius. Jo poezija yra išversta į anglų, vokiečių, lenkų ir baltarusių kalbas.

Poetas yra apdovanotas Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos bei kitų institucijų įsteigtais medaliais ir apdovanojimais.

Pernai S. Birgeliui buvo įteiktas K. Donelaičio medalis „Širdings brolau...“. Šis medalis pirmą kartą skirtas Suvalkų krašto atstovui – už ilgametį lietuvių kalbos ir kultūros tyrinėjimą, įamžinimą, lietuvių kultūrinę ir kūrybinę veiklą Suvalkų krašte ir už jo ribų, „Poezijos pavasario“ organizavimą Punske, žurnalo „Aušra“ ir kitų leidinių leidybą.

- Jūsų veiklų ir nuopelnų sąrašas ištis ilgas. Kaip atsitiko, kad baigęs žemės ūkio mokslus pasirinkote humanitarinę kryptį, kūrybą?

- Paradoksalu, bet ne visada mūsų pasirinkimai priklauso nuo mūsų pačių. Žemės ūkio mokslai niekad nebuvo mano susidomėjimo akiratyje. Nuo mažens svajojau stu-

dijuoti Vilniaus universitete lituanistiką, bet išėjo kitaip. Šeimoje buvau vienintelis sūnus. Mano seserį leido mokytis, o aš, kaip įprasta ūkininkų šeimoje, turėjau paveldėti tai, dėl ko sunkiai dirbo tėvai, seneliai. Nenorėjau, bet man, vaikui, tada atrodė, kad tėvų valia yra kaip teismo sprendimas, kurio net apskūsti negalima.

- Kaip suspėjate tiek visko atlikti, kuris darbas ar užsiėmimas jums arčiausiai širdies?

- Kiekvienas žmogus turi tas 24 valandas, kurias gali panaudoti vienaip ar kitaip. Žinia, norint daug ką nuveikti reikia dirbti nuosekliai, planingai ir efektyviai. Gyvenimas trumpas, o laikas bėga neišpasakytai greitai. Kita vertus, kuo daugiau laiko skiri visuomenei, tuo mažiau jo lieka sau ir artimiesiems. Neretai atsitinka, kad nukenčia ir sveikata. Viskas gyvenime turi savo kainą. Vis dėlto svarbu ir čia išlaikyti pusiausvyrą.

Šiaip tai nemoku nieko neveikti. Smagu dirbti ir dalintis darbo rezultatais su kitais, matyti, kad tai yra reikalinga. Mėgstu fotografuoti, filmuoti, rengti vaizdo reportažus, filmus, maketuoti knygas, rašyti straipsnius iš mūsų istorijos paveldo, redaguoti istorijos

paveldo metraštį „Ter-ra Jatwezenorum“ bei Lenkijos lietuvių portalą www.punskas.pl. Visi šie darbai suteikia daug pasitenkinimo. Žinoma, dar lieka kūryba, kuri turi mano gyvenime išskirtinę vietą.

- Kokiomis nuotakomis šiandien gyvena Suvalkų krašto lietuviai, kokias didžiausias jų problemas įvardintumėte?

- Suvalkų krašto lietuvių problemos tokios kaip ir visų. Vyrauja būtiniai reikalai, nerimas dėl karo Ukrainoje, išibėgėjusios infliacijos, iškilusių maisto produktų ir kitų prekių kainų. Daug nerimo kelia artėjanti žiema, klausimai, ar pavyks gauti anglies namui apšildyti, ar nebus išjungžiama elektros energija ir pan. Neseniai Punsko valsčiaus gyventojai balsavo, ar norėtų Punske turėti didžiojo tinklo parduotuvę. Savo nuomonę žmonės galėjo pareikšti raštu, įmesdami lapelį į balsavimo dėžę. Dauguma, negalvodama apie tokios investicijos pasekmes visuomenėje, pasisakė už tokią parduotuvę. Gyventojų aktyvumas džiugina, bet jų atsakomybė – jau ne. Tautinio sąmoningumo, lietuviško švietimo, kultūros ir istorijos paveldo bei lietuviybės išlaikymo reikalai nėra visuomenės paraštėje. Daug žmonių dirba šioje srityje ir reikia jiems tarti už tai nuoširdų aciu.

- Kaip sekasi Punske krašte puoselėti ir išlaikyti lietuvių kalbą, vystyti lietuvių kultūrinę ir kūrybinę veiklą?

- Tarnauti Lietuvai, visuome-

nei, gyventi taip, kaip sako prigimtis turėtų būti mūsų visų siekiamybė. Gyvename etninėse Lietuvos žemėse, bet esame Lenkijos piliečiai: turime paisyti tam tikrų pareigų, tačiau galime naudotis ir visomis piliečių teisėmis. Kas kita, kai kalbame apie Lietuvą ir žmones, kuriems Lietuva yra Tėvynė. Šiuo atveju teisės ir pareigos įgauna kitokios reikšmės. Kokias mes pareigas turime Lietuvai? Tos pareigos nenurodytos jokių normatyvinių aktų ar Konstitucijos. Jos turi prigimtine išraišką.

Jos išplaukia iš dekalogo – dešimties Dievo įsakymų. Pagalvokime, ką reiškia įsakymas „Gerbk savo tėvą ir motiną“? Ar mes gerbsime tėvą ir motiną, jeigu negerbsime jų kalbos, papročių, tradicijų ir šaknų – protėvių, kurie guldė galvas už lietuviškumą, lietuviško rašto išsaugojimą, liejo prakaitą.

Jeigu gerbiame tėvus, natūraliai auga mumyse pagarba Tėvynei, gimsta meilė viskam, kas susiję su tuo kraštu ir jo šaknimis. Bet tą meilę turi įskiepyti mums tėvai, priešingu atveju nėra pagrindo tapatybės tęstinumui. Po to ateina kitas tvirto pagrindo elementas – mokykla. Žinoma, lietuviška. Punsko ir Seinų krašte daug jų praradome. Tačiau privalome naudotis tomis, kurios dar yra. Laimė, dar turime Punske lietuvišką darželį (pagaliau sulaukėme tokio ir Suvalkuose), Dariaus ir Girėno mokyklą, Vidugirių ir Seinų „Žiburio“ mokyklas. Turime aukšto lygio licėjų, kuriam, kaip rodo statistika, neprilygsta net daugelis didmiesčių mokyklų. Mūsų abiturientai be problemų įstoja į Lietuvos ir Lenkijos universitetus, kitas aukštąsias mokyklas.

S. Birgelis su Lietuvos prezidentu Gitanu Nausėda po apdovanojimo Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi.
Asmeninio archyvo nuotrauka

Lietuva mus remia ir tos paramos sulaukiame labai daug. Kaip pavyzdį galiu išvardinti paramą „Lietuvių namams“ ir „Žiburio“ mokyklai Seinuose, Suvalkuose lietuviškam vaikų darželiui.

- Pernai už savo veiklą jūs apdovanotas K. Donelaičio medaliu „Širdings brolau...“. Ką jums reiškia šis apdovanojimas?

- Apdovanojimų nereikėtų su-reikšminti, bet nereikėtų jų ir sumenkinti. Jie yra svarbūs to krašto žmonėms, iš kurio kilęs apdovano-tasis asmuo. Įvertinti darbai yra ne vien jo nuopelnas. Apdovanotas žmogus gyvena visuomenėje, kuri vienaip ar kitaip prisideda, remia, talkina jo darbuose. Vienas gali vadovauti, būti darbų iniciatoriumi, bet nuopelnas – tai tam tikros žmonių grupės įnašas, todėl iš tikrųjų apdovanojami visi talkinin-kai. Paimkime, pavyzdžiui, kūry-bos plotmę. Jeigu rašytojas išleido knygą, tai ar čia yra tik jo darbas, prie kurio niekas neprisidėjo? Knygos nebūtų buvę be aplinkos, kuri jį įkvėpė, leidyklos, redaktorių, rėmėjų, susitikimų ar kūrinio pristatymo organizatorių. Taigi,

reikia aiškiai pasakyti, kad visi apdovanojimai yra trupu-tų kolektyviniai. Pasau-lyje teikiama daug įvairių apdovanojimų, prizų. Juos skiria valstybės vadovai, ministerijos, organizaci-jos ir pan. K. Donelaičio medalis, be abejo, man yra svarbus. Džiugu, kad mane rekomendavo Lietu-vos rašytojų sąjunga.

Vienas maloniausių apdovanojimų man buvo prieš penkerius metus gautas Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medalis „Tarnaukite Lietuvai“. Ant medalio išgraviruoti la-bai prasmingi jos žodžiai: „Kiekvieno savo šalies

piliečio svarbiausioji priedermė – tai tarnavimas savo visuomenei“. Maničiau, tai galėtų būti kiekvie-no iš mūsų siekiamybė... Žino-ma, labai reikšmingas buvo 2020 m. LR Prezidento Gitano Nausėdos įteiktas Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžius.

- Kiek jums yra svarbus ir įdomus Karaliaučiaus krašto lietuvių gyvenimas?

- Karaliaučiaus kraštas - tai da-lis Mažosios Lietuvos, kuri turėjo didelę reikšmę Lietuvos istorijai ir kultūrai. Čia buvo išspausdinta pirmoji lietuviška knyga, pirmoji lietuviška Biblija, pirmoji lietuvių kalbos gramatika, pradėtas leisti pirmasis laikraštis lietuvių kalba, spaudos draudimo laikais buvo knygų ir laikraščių spausdinimo vieta. Po 1945 m. Karaliaučiaus krašte praktiškai nebeliko lietuvi-ninkų ir jų kultūros.

Apie šio krašto lietuvių gyve-nimą ir jų problemas žinome labai nedaug. Gal užsimezgęs bendra-darbiavimas tarp Punsko „Aušros“ leidyklos ir „Donelaičio žemės“ žurnalo leidėjų padės tas žinias pagilinti.

Pleneras, skirtas I. Simonaitytės 125-osioms gimimo metinėms

Rugpjūčio 5 d. Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejuje vyko „Sueiga pas Martyną Jankų“ ir meno plenero „Mažosios Lietuvos ženklai: ... o buvo taip“, skirto Mažosios Lietuvos metraštininkės Ievos Simonaitytės 125-osioms gimimo metinėms paminėti uždarymo ir naujų meno darbų pristatymo renginys.

Mažosios Lietuvos paveikslų sodą – galeriją po atviru dangumi, kuriame dabar eksponuojami 86 meno kūriniai, papuošė nauji darbai. Įkvėpti I. Simonaitytės gyvenimo ir kūrybos dalininkė iš Klaipėdos Dalia Čistovaitė sukūrė „Seno delmono sapną“, kauniečiai Kristina Čivilytė – „Nebaigtą knygą“, Daiva Šlajienė – „Evė. Mažoji Lietuva“, Bangutis Prapuolenis – „Gyvenimo ratu“, Žydrūnas Šlajus – „Šmugelninkai“, vilnietis Arūnas Miliu-

kas sukūrė „Bitėnų bliuzą“.

Menininkams pristčius savo darbus, Pagėgių savivaldybės mero pavaduotoja Ligita Kazlauskienė įteikė jiems Pagėgių savivaldybės mero Vaido Bendaravičiaus padėkas „Už asmeninį indėlį puoselėjant Mažosios Lietuvos kultūrą“.

Vakarą užbaigė Anos ir Manto Šidlauskų duetas „PiaCello“. Dalinį finansavimą plenerui organizuoti skyrė Lietuvos kultūros taryba ir Pagėgių savivaldybės administracija.

Rengėjų informacija ir nuotraukos

Menininkė prisimena apsilankymus Karaliaučiaus krašte

Gintaro muziejuje Palangoje veikia dailininkės Neringos Poškutės-Jukumienės darbų paroda „Prūsų mėlis“. Joje – ypatingi juvelyrės darbai, o juvelyrika jai – nuolat kintančio tyrimo programa, kurioje svarbiausi dalykai – jos kaip menininkės smalsumas ir aktyvi socialinė pozicija.

Pasak parodos kuratorės Jurgitos Ludavičienės, juvelyrikos instaliacijoje „Prūsų mėlis“ pasakojama apie šiuolaikiškumo ir istorijos sankirtą, apie iliuzijų ir realybės neatitikimą, apie politiką ir sakralumą. Prūsų mėlis – tai spalva, atsiradusi dėl klaidos, kai šveicaras dažų gamintojas Johanas Jacobas Diesbachas, XVIII a. pradžioje dirbęs Berlyne, bandė sukurti raudonus košenilio dažus, tačiau, sureagavus kraujui, kaliui ir geležies sulfatui susidarė geležies ferocianidas, turintis labai ryškų mėlyną atspalvį.

Šis pirmasis sintetinis pigmentas buvo pavadintas prūsų mėlyna arba Berlyno mėlyna; pavadinimas inspiravo poetus, rašytojus, iki šiol jis skamba romantiškai, nors nieko romantiško čia nėra. Dažnai žmonės, pamatę tikrąją prūsų mėlio spalvą, išgyvena nusivylimą. N. Poškutė-Jukumienė įvairiais prūsiškos mėlynos emalio, epoksidinės dervos atspalviais dengia rombus, sudarančius pagrindinius instaliacijos akcentus.

Palangos gintaro muziejaus koplyčia, kurioje eksponuojama paroda, tarsi pavirto vienu dideliu rombu, kuriame tarsi sakraliame rate dar kartą įvairiais būdais atsi-

N.Poškutė-Jukumienė gerai prisimena Karaliaučiaus krašto vaizdus.

kartoja iš rombų sudėliota mozaika. “Tie prūsiško mėlio rombai – kaip savotiškos laiko kapsulės; ar ne tokia pati laiko kapsulė yra ir gintaras? Ar ne taip pat romantizuojame mėlynąjį gintarą, patį rečiausią, iš tiesų anaipol nešvytinčio mėlyna spalva? Ar mėlis nesuteikia savotiško romantiško spindesio „mėlynajai žemei“, kurioje slūgso gintaro klodai ir kuri išties tėra tik kito atspalvio pilka? Mes patys savo aplinką pripildome iliuzijų ir nusi-viliame susidūrę su realybe”, – teigia parodos kuratorė.

Menininkė sakė, kad jos darbų parodos eksponuotos Telšiuose, Kauno “Meno parko” galerijoje, kituose miestuose. Paklausta, ar jai teko lankytis Karaliaučiaus krašte, moteris entuziastingai papasakojo ir prisiminė, kad ten lankėsi bent keturis kartus, apžiūrėjo ir Kristijono Donelaičio memorialinį muziejų Tolminkiemyje, bendravo su tuometine Lietuvos generalinio konslato Karaliaučiuje kultūros atašė Raminta Gecevičiene. Į Karaliaučiaus kraštą ji vyko ir su draugų būreliu, važiavo ir motociklais.

“Daug visokių minčių

kyla ten nuvykus. Man, kaip menininkei, labai skauda širdį, kai matai, kaip viskas atrodo, kaip nyksta praeities ženklai. Ten tiek visko daug ir tokia ypatinga atmosfera, primenanti buvusį laiką. Labai sujaudino ir Tolminkiemio bažnyčia, kriptą su Kristijono Donelaičio palaikais, tie nuostabūs bažnyčios vitražai. Paskutinį kartą ten lankiausi 2018 metais ir jau vargu ar kada daugiau nuvyksiu, juo labiau žinant dabartinę padėtį dėl Ukrainos karo. Mus, meno žmones tai labai veikia, atsiliepia ir kūrybai”, – sakė N. Poškutė-Jukumienė.

Ši paroda Palangos gintaro muziejuje veiks iki ateinančių metų balandžio 16 dienos.

Algis Vaškevičius

Parodoje – ypatinga technika atlikti darbai.
Autoriaus nuotraukos

15-oji folkloro šventė “Pūsk, vėjuži” Juodkrantėje

Rugpjūčio 25–28 dienomis Liudvikos Rėzos kultūros centras Juodkrantėje pakvietė į jau 15-ąją folkloro šventę „Pūsk, vėjuži“! Visą savaitgalį Juodkrantėje veikė tautodailės ir kulinarinio paveldo mugė, surengti koncertai, visas šventės dienas buvo galima apsilankyti Evos Labutytės estampų parodoje „Prūsų ir Mažosios Lietuvos praeities ženklai“.

Visi norintys galėjo dalyvauti ekskursijoje „Juodkrantė istorijos vėjų verpete“, taip pat buvo galima pamatyti dokumentinį filmą „Èvė. Mažosios Lietuvos rašytoja“, skirtą Ievos Simonaitytės 125-osioms metinėms atminti.

Šių metų šventė buvo skirta Martyno Liudviko Rėzos 246-osioms ir Dovydo Gotfrydo Zudnochovijaus 285-osioms gimimo metinėms paminėti. Pastaroji asmenybė yra mažai žinoma. D. G. Zudnochovijus (1737-1781) buvo evangelikų liuteronų bažnyčios kunigas, parašė populiarią lietuvišką maldaknygę. Jis kilęs iš Jociškių dvaro netoli Kintų.

1764-1781m. kunigas dirbo Karvaičių bažnyčioje, iš jo raportų valdžiai galime atkurti karvaiškių kovos su smėlio stichiją vaizdą. 1781m. buvo palaidotas jo paties prašymu Nidos kapinėse. Tai vienas iš nedaugelio nerijos dvasininkų, nepabūgęs gyventi atšiauriomis sąlygomis ir išdirbęs čia kelis dešimtmečius.

Su Neringos kraštui svarbia šių asmenybių veikla buvo galima susipažinti Juodkrantės liuteronų bažnyčioje vykusiose paskaitose, kurias skaitė prof. dr. Dalia Kise-

liūnaitė ir doc. dr. Nijolė Strakauskaitė.

Viena iš šventės naujovių buvo interaktyvi skulptūra „Nebaigta knyga“, kurią pagamino skulptorius Povilas Šorys. Ji tapo ne tik dirbtuvėlių eksponavimo vieta, bet ir pramoga mažiems patyrinti naujas meniškąs erdves.

Skulptūra iš vienos pusės tarsi vėjo vartoma knyga puošta krikštų kiauraraščiais pjaustiniais. Iš kitos pusės žiūrint knygos siluetas pradingsta kitose projekcijose – skulptūra tarsi primena siaurą smėlio juostą - Kuršių neriją, o vėjo vartomi „knygos“ lapai, dekoruoti kūrybinių dirbtuvių darbais, kuriuos mokė gaminti tekstilininkė Kristina Šorienė, plevėsavo tarsi laivo burės. Knygos siluetas, peraugantis į semantinę žvejo valtį tarsi kvietė visus šventės dalyvius plaukti į vaizduotės marias.

Šventėje buvo galimybė paragauti Editos Nurmi pristatomų tradicinių kuršių patiekalų, taip pat perprasti burtikių paslaptis su palau-nagės vaisėmis, sudalyvauti Mažosios Lietuvos gamtos ir istorijos įkvėptos drabužių kolekcijos pristatyme, o kuršių gyvosios istorijos klubas „Pilsots“ pakvietė susipažinti su X-XI a. kostiumų, ginklų, papuošalų rekonstrukcijų rinkiniu.

DŽ informacija

Šventės akimirkos

Interaktyvi skulptūra.

Rengėjų nuotraukos

Ansamblio repertuare – Mažosios Lietuvos folkloras

Koncerto Marijampolėje akimirka

Marijampoliečiai šią vasarą turėjo progos išgirsti ir pamatyti folkloro ansamblio „Kuršių ainiai“ (vadovai Jolita ir Alvydas Vozgirdai) pasirodymą Marijampolės kultūros centre. Jis sulaukė nemažo žiūrovų susidomėjimo.

Šis folkloro ansamblis buvo įkurtas 1991 metais, jo įkūrėja ir pirmoji vadovė – Irena Nakienė.

Ansamblio nariai – skirtingų Lietuvos etnografinių regionų atstovai, todėl kolektyvo kūrybiniame akiratyje yra ne tik lietuvininkų, bet ir žemaičių, dzūkų folkloras. Kolektyvas ypatingą dėmesį skiria Prūsų Lietuvos tradicijų puoselėjimui, folkloro programose siekia atskleisti savitą šio krašto žmonių pasaulėjautą, gyvenimo būdą. Gausus ir žvejiško folkloro kraitis, gilinamasi į Mažosios Lietuvos istorinę praeitį, tradicinę kultūrą.

Ansamblis yra įrašęs garsajuostę „Kuršių ainiai“, kompaktinę plokštelę „Bėki, laivuži“, DVD plokštelę „Ir pasidarė dideli dyvai“, dvigubą kompaktinę plokštelę „Rasi rasoje rasi“ (Kuršių ainiai ir Donis). Jis yra nuolatinis Pasaulio lietuvių dainų švenčių, įvairių Klaipėdos miesto renginių, Lietuvos ir tarptautinių folkloro festivalių dalyvis, kasmet surengiama apie 50 pasirodymų Lietuvoje ir užsienyje.

Ansamblis yra parengęs folkloro spektaklį „Vėjų marės, medaus upės“. Teatralizuotoje programo-

je – Mažosios Lietuvos gamtos, žmonių būties ir buities paveikslėliai, kuriuose skleidžiasi unikali lietuvininkų pasaulėjauta, savitas gyvenimo būdas. Vėjų ir milžinų pėdsakai, nelengva žvejų šeimos lemtis, jomarko linksmybės, skalbimas, sunkius darbus lydintys pašmaikštavimai, netekties skausmas, vestuviniai džiaugsmas ir bauginanti karo nuojauta – tokia šio krašto žmonių gyvenimo mozaika. Šeimos apeigos, šventės ir kasdieniai ritualai, senieji darbai ir kiti papročiai interpretuojami šandienos žvilgsniu.

Spektaklio „Lietuvininkai“ programos turinys atspindi XIX a. pabaigos - XX a. pradžios Klaipėdos krašto žmonių moralines nuostatas, pagarbą ir meilę protėvių žemei ir jos žmonėms, rūpestį gimtosios kalbos likimu, istorinės atminties išsaugojimu, šeimos vertybių puoselėjimu, nerimą dėl krašto ir Tėvynės ateities.

Programos veiksmas – tarsi gyvais paveikslais iliustruota istorijos pamoka. Pagrindinis veikėjas - Mažosios Lietuvos mokytojas - prabyla į žiūrovą krašto šviesuolių Vydūno, Adomo Brako, Martyno Jankaus, Frydricho Bajoraičio-Paukštelio, Viliaus Kalvaičio išmintimi, paprastų lietuvininkų – prosenių, tėvų ir motinų – patirtimi, jausmais ir linkėjimais ateičiai.

DŽ informacija

Prieš 150 metų, 1872 m. rugpjūčio 31 d. Striluose (Žemaitkiemių vls., Tilžės aps.) gimė Kristupas Lekšas – ūkininkas, verslininkas, visuomenės ir valstybės veikėjas, poetas, giesmių kūrėjas, vertėjas, spaudos bendradarbis.

K. Lekšas augo pasiturinčių ūkininkų Jurgio ir Marinkės (g. Precaitės) Lekšų šeimoje. Ėjo į vietos pradžios mokyklą, vėliau mokėsi privačiai, lankė vakarinius kursus. Iki 1900 m. gyveno Striluose, talkindamas tėvų ūkyje. 1900–1906 m. buvo plytinės ir lentpjūvės Laugaliuose bei Versmininkuose dalininkas.

1904 m. Kristupas Lekšas vedė laugališkę ūkininkaitę Anę Šaulytę (1884–1956), šeima susilaukė sūnaus Gustavo Adolfo (1905–1993). Lekšai 1914 m. įsigijo 50 margų ūkį Dėkintuose. Sodyboje Anės Lekšienės rūpesčiu buvo svetingai priimami gausūs lankytojai, įvairių įstaigų bei organizacijų atstovai, kaimynams atvira turtinga biblioteka.

Dar būdamas šešiolikos, K. Lekšas pradėjo rašyti eilėraščius, spausdino juos to meto periodikoje Vieversėlio slapyvardžiu. 1908 m. išleido pirmąjį poezijos rinkinį „Rūtų vainikėlis, arba svodbos eilės“ (antras leidimas - 1922 m.). Talkino Priekulės kunigui Endrikiui Endrulaičiui (1864–1919) rengiant giesmynėlį „Naujos giesmių knygelės“ (1909 m.). 1919 m. išleido giesmių rinkinį „Ziono varpelis“, antrajame papildytame jo leidime 1932 m. paskelbta 140 giesmių (101 sukurta paties Kristupo Lekšo, 39 jo verstos iš vokiečių kalbos, visos suskirstytos liturginių metų tvarka). 1925 m. su Mikeliu Kundrium išleido rinkinį „Draugystės giesmių knygelės“. Kristupo Lekšo giesmių įtraukta ir į vėlesnius evangelikų liuteronų giesmynus.

Gana anksti K. Lekšas ėmė

Lietuvininkas Kristupas Lekšas

Kristupas Lekšas

dalyvauti politinėje veikloje. 1892 m. ir 1896 m. su kitais lietuvininkais rinko parašus peticijoms, kad lietuvių kalba būtų grąžinta į Mažosios Lietuvos mokyklas, agitavo už lietuvininkų atstovus rinkimuose į Vokietijos Reichstagą ir Prūsijos Landtagą, įsitraukė į „Birutės“ draugijos veiklą, aktyviai prisidėjo steigiant lietuviškas jaunimo draugijas, skatino draugijų chorų veiklą.

1912 m. K. Lekšas buvo išrinktas į Tilžės–Lankos apskrities Lietuvių Rinkimo Draugiją, buvo jos sekretoriumi. 1914 m. įsteigė Tarp-tautišką lietuviškai–vokišką liaudies partiją. 1913–1914 m. buvo Kristijono Done-laičio paminklo, turėjusio iškilti ant Rambyno, statymo komiteto narys.

Po Pirmojo pasaulinio

karo K. Lekšas dalyvavo Tilžėje 1918 m. lapkričio 16 d. steigiant Mažosios Lietuvos tautinę tarybą bei 1919 m. kovo 25 d. atkuriant dar 1901 m. įsteigtą Prūsų lietuvių susivienijimą. 1919 m. gruodžio pabaigoje Susivienijimas nutarė pasiųsti tris savo atstovus – kunigą dr. Vilių Gaigalaitį (1870–1945), Jurgį Strėkį (1861–1938) ir K. Lekšą į Lietuvos Respublikos Valstybės Tarybą. 1920 m. vasario 16 d. Kristupas Lekšas kartu su Jurgiu Strėkiu ir Martynu Jankum (1858–1946) dalyvavo Kaune vykusiame iškilmingame Lietuvos Nepriklausomybės minėjime.

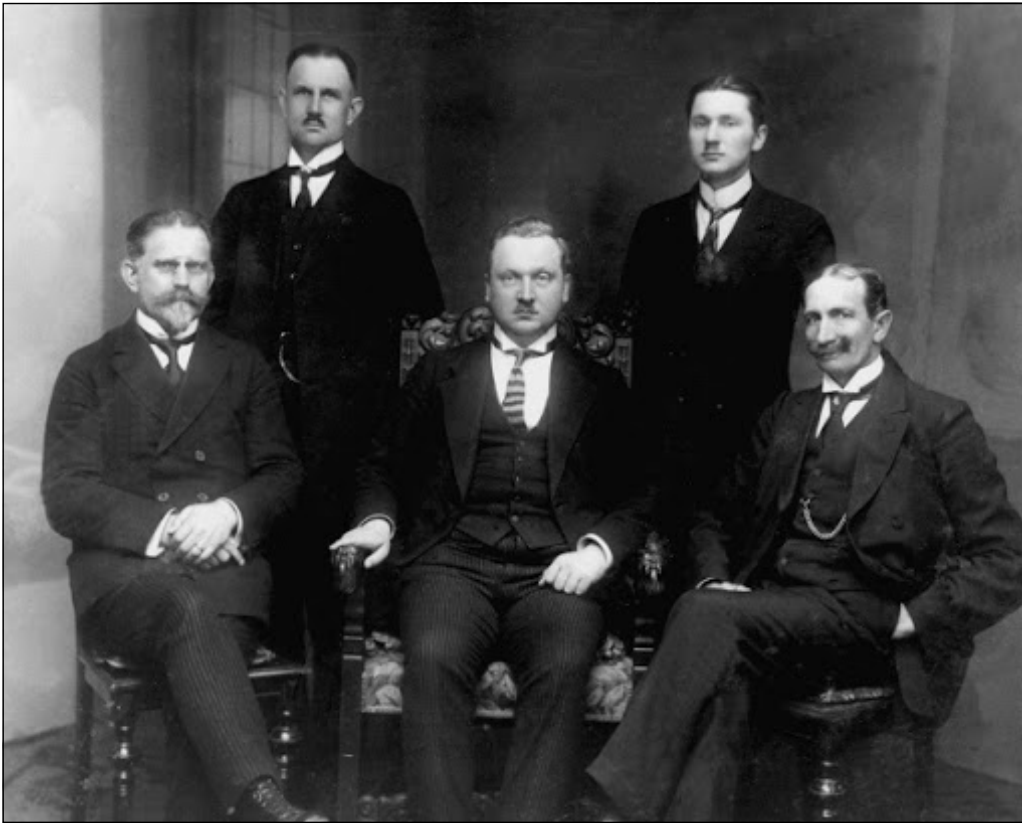
1920 m. vasario 21 d. Mažosios Lietuvos tautinė taryba dar kartą pareikalavo „Nemuno kraštą“ prijungti prie Lietuvos Respublikos ir keturis savo narius oficialiai delegavo į laikinąją Lietuvos Respublikos vadovybę – Valstybės Tarybą. 1920 m. kovo 20 d. iškilmingame Lietuvos Valstybės Tarybos posėdyje Kaune į ją buvo kooptuoti V.

Gaigalaitis, M. Jankus, K. Lekšas ir J. Strėkys. Šventiniame posėdyje K. Lekšas kalbėjo: „...šiandieniškoje susibroliavimo šventėje atnešam Didžiajai Lietuvai Nemuno srovę, kuri lyg kokia gyvasties gysla Mažąją Lietuvą su vyresniąja seserimi suriša; mes atsinešam drauge ir Klaipėdos uostą, kursai Didžiajai Lietuvai kaslink pirklystės naudingas bus.“

K. Lekšas sutelkė ir 1922 m. Šilutėje įsteigė Mažųjų laukininkų susivienijimą, jungusį Klaipėdos krašto lietuvininkus ūkininkus. Prasidėjus 1923 m. Klaipėdos krašto sukilimo operacijai, jis buvo pirmosios Klaipėdos krašto lietuviškos direktorijos (1923 m. sausio 13 – vasario 15 d.) narys, įsitraukė į Lietuvos Šaulių sąjungos Klaipėdos skyriaus veiklą. 1923 m. gegužę su bendraminčiais Klaipėdoje įsteigė žemės ūkio produktų prekybos akcinę bendrovę „Laukininkas“, veikusią iki 1926 m. Redagavo Klaipėdoje

Su žmona: Anė ir Kristupas Lekšai apie 1929 m.

Klaipėdos krašto pirmoji lietuviška direktorija, 1923 m. Iš kairės: Vilius Gaigalaitis, Martynas Reisgys, Erdmonas Simonaitis (vadovas), Martynas Toleikis, Kristupas Lekšas.

nuo 1877 m. leisto laikraščio „Lietuviška ceitunga“ savaitinį priedą „Laukininkas“, ėjusį 1929–1939 m.

1925–1938 m. K. Lekšas buvo Klaipėdos krašto seimelio narys, posėdžiuose pabrėžtinai kalbėdavo tik lietuviškai. 1934–1939 m. priklausė Klaipėdos krašto Lietuvių politinei partijai „Laukininkų centras“, 1933–1936 m. buvo Klaipėdos krašto ūkininkų draugijos valdybos narys, nuo 1937 m. valdybos vicepirmininkas. Jis nuolat rinktas į Pagėgių apskrities seimelį ir Katyčių evangelikų liuteronų parapijos tarybą, nuo 1924 m. buvo Klaipėdos krašto bažnyčios Sinodo narys, 1925 m. Berlyne dalyvavo derybose dėl krašto bažnyčios ateities. 1928 m. K. Lekšas buvo apdovanotas Lietuvos Respublikos DLK Gedimino 4 laipsnio ordinu, kitais valstybės garbės ženklais.

1939 m. kovo 23 d. Klaipėdos kraštą užėmus hitlerinei Vokietijai, K. Lekšas pasiliko savo ūkyje.

Slegiamas širdgėlos dėl krašto ir Lietuvos likimo, ėmė vis labiau negaluoti. Sunkiai susirgęs, 1941 m. kovo 30 d. mirė Klaipėdos miesto ligoninėje, būdamas šešiasdešimt aštuonerių.

Kadangi 1940 m. rugsėjo 2 d. Vokietijos nacionalsocialistų valdžia Mažojoje Lietuvoje uždraudė lietuvišką spaudą, o netrukus įvedė reikalavimą viešuose renginiuose kalbėti tik vokiškai, K. Lekšas išsakė paskutinę valią, kad Lietuvai vėl prisikėlus, prie jo kapo būtų atlaikytos pamaldos lietuvių kalba. Per laidotuves Katyčių parapijos kunigas Hansas Strazdas (1902–1955) kapinėse išdrįso lietuviškai paskaityti ištrauką iš K. Lekšo eilėraščio „Leisk man mirt, kol dangus giedras“. K. Lekšas palaidotas Laugalių kapinėse, kuriose atgulė ir jo uošvis Martynas Šaulys bei trys svainiai.

Didelė dalis K. Lekšo kūrybos liko nepaskelbta. 1944 m. rudenį nuo artėjančios sovietų kariuomenės traukdamasi žmona tris storus

K. Lekšo rankraščių sąsiuvinius užkasė šalia sodybos Dėkintuose tikėdamasi, kad neilgai trukus sovietai bus išvaryti ir šeima galės sugrįžti namo. Deja, gimtinės pamatyti daugiau neteko. Anės Lekšienės mama Erdmė Šaulienė mirė atsitraukimo metu 1945 m. vasario 15 d. ir „buvo palaidota Marmeln kapinėse, kopų miške.“ Anė Lekšienė galiausiai pasiekė Vakarų Vokietiją, o iš ten 1949 m. liepos 21 d. laivu „General Ballou“ kartu su sūnum ir jo šeima atvyko į Niujorką, JAV. Įsikūrė Čikagoje, čia aktyviai įsitraukė į Ziono lietuvių evangelikų liuteronų parapijos gyvenimą ir kitą išeivijos veiklą.

Sovietų okupacijos metais nusiaubtose ir apleistose Laugalių evangelikų kapinėse K. Lekšo antkapinis paminklas buvo suniokotas. Jis atkurtas Lietuvai atgavus nepriklausomybę. Kapą nuolat aplanko Šilutės F. Bajoraičio viešosios bibliotekos Katyčių ir Degučių filialų darbuotojai, vietos mokyklų mokytojai bei moksleiviai. 2015 m. vasarą Laugalių kapines sutvarkė Žemaičių Naumiesčio seniūnija bei evangelikų liuteronų parapija, nuo tol čia vėl rengiamos tradicinės kapinių šventės, kuriose su giesme ir malda prisimenami čia palaidotieji bei jų artimieji.

2012 m. minint K. Lekšo gimimo 140-ąsias metines, Šilutės F. Bajoraičio viešoji biblioteka parengė literatūros ir dokumentų parodą „Mažosios Lietuvos šviesuolis Kristupas Lekšas“. Pagerbiant kraštiečio atminimą, K. Lekšo vardu yra pavadinta viena Šilutės miesto gatvių.

Kęstutis Pulokas

Jūros šventės Klaipėdoje akcentas – laivo „Sūduvis“ atidarymas

Šiomet seniausias Lietuvos miestas Klaipėda mini 770-ąsias įkūrimo metines. Tradiciškai paskutinį liepos savaitgalį buvo surengta jau 63-oji Jūros šventė, per tris dienas į šventiškai pasipuošusį uostamiestį priviliojusi daugybę žmonių. Šventės metu buvo atidaryta keletas labai svarbių ir įdomių parodų, kurias taip pat trumpai pristatysime.

„Sūduvis“ laukia lankytojų Dangės krantinėje.

Autoriaus nuotrauka

Vienas iš įspūdingiausių šios šventės momentų buvo karo laivo-muziejaus M52 „Sūduvis“ atidarymo ceremonija Klaipėdos centre, prie Karališkosios krantinės Dangės upėje. Į šią atidarymo ceremoniją buvo pakviesti valstybės, kariuomenės, ministerijų vadovai, Klaipėdos miesto tarybos nariai, uosto įmonių atstovai.

Iškilmų metu Lietuvos jūrų muziejaus vadovei Olgai Žalienei buvo perduota Karinėms jūrų pajėgoms priklausiusio ir muziejui atiduoto karinio laivo „Sūduvis“ įrėminta vėliava.

– Perduodu jums vėliavą, kuri nebebus daugiau iškelta, bet bus visada su jumis šiame laive, – sakė Karinių jūrų pajėgų vadas Giedrius Premeneckas, prisiminęs, kad prieš 23 metus Vokietijos karinės jūrų pajėgos laivą perdavė Lietuvai.

Lietuvos kariuomenės vadas Valdemaras Rupšys pastebėjo, kad šis laivas, kaip ir kariai, išleidžiamas į atsargą. Pasak jo, laivas surado sau tinkamą vietą ir jis

toliau mums kalbės apie Lietuvos kariuomenę ir mūsų sąjungininkus.

Iškilmėse dalyvavęs krašto apsaugos viceministras Vilius Semška priminė, kad buvo du pasirinkimai – tarnybą pernai baigusį ir pasenusį „Sūduvį“ supjaustyti arba paversti jį muziejumi. Buvo skirtos net lėšų laivui utilizuoti – 90 tūkst. eurų, bet pasirinktas kitas kelias – laivą eksponuoti lankytojams. Simboliška, jog laivas-muziejus duris atvėrė per Jūros šventę, kartu minint Karinių jūrų pajėgų veiklos atkūrimo 30-metį.

Karo laivas M52 „Sūduvis“ nuo pat tarnybos pradžios 1999 metais tapo vienu iš pagrindinių Lietuvos karinių jūrų pajėgų minų paieškos laivų. Laivas tarnavo Priešmininiame laivų divizione ir jame yra likusi visa su šia funkcija susijusi įranga: povandeniniai robotai, imitacinės minos, tralavimo įranga. Nuo 2004 metų „Sūdu-

vis“ tapo nuolatiniu NATO pratybų dalyviu, patruliavo Lietuvos teritoriniuose jūros vandenyse ir išskirtinėje ekonominėje zonoje, vykdė laivų-pažeidėjų sulaikymo, konvojavimo, paieškos, gelbėjimo ir kitas operacijas.

Minų paieškos operacijų metu 1997–2000-aisiais būdavo aptinkama 60–80 sprogmenų, šiuo metu per metus aptinkami tik vienetai. Vien Lietuvos teritoriniuose ir ekonominiuose vandenyse 1997–2018 metais buvo sunaikinta daugiau nei 170 sprogmenų.

Po laivo atidarymo iškilmų klaipėdiečiai ir miesto svečiai turėjo galimybę dalyvauti įvairiuose šventiniuose renginiuose, mugėse, apžiūrėti parodas, pasiklausyti pačios įvairiausios muzikos. Įspūdinga buvo ir Jūros šventės atidarymo eiseną, kurioje šiomet žygiavo daugiau kaip septyni tūkstančiai dalyvių.

Algis Vaškevičius

Klaipėdos krašto susigrąžinimo 100-mečiui artėjant

Mūsų bendruomenės daugumai Klaipėdos krašto susigrąžinimas ir susijungimas su Lietuva – tai šventė ir pagarba kovojusiems. Kaip jį ruošiamasi minėti, ko tikimasi? Ar minėjimo renginiai bus vien šventiški, brandūs ir prasmingi?

Sakysit, keistas klausimas? Bet, skaitant šio laikotarpio spaudą ir portalus lietuvių kalba, nerimą kelia mėmeliškų terminų vartojimo gausėjimas, ypač lietuvių kalba.

Ukrainos atvejis rodo, kad tai nėra vien tik juokeliai. Ypač didelį nerimą kelia Klaipėdos miestą valdančių ir savivaldybės įtakojamų įstaigų dalies atstovų kartojami mėmeliški terminai bei veiksmai, bukinantys visuomenę bei žeminantys čia gyvenusius lietuvius, jų norą lietuviškai išlikti bei „glaustis prie Lietuvos“. Atseit, iki 1923 m. ir nuo 1939 m. iki 1945 m. miestas vadintas mėmeliu, o krašto gyventojų dauguma – vokiečiai. Objektīvūs istoriniai šaltiniai rašo kitaip.

Šiais metais minime Melno taikos sutarties 600-metį. Kuo ji svarbi Klaipėdai?

Tai ir vardo paminėjimo, ir ypač jo formų pavartojimo svarba. Tai Vytauto Didžiojo politinės nuostatos ir politinių teisių, per lietuvišką kalbinę formą, pabrėžimas, išsireikalaujant įrašyti į sutartį ir tuo metu buvusią bei vartotą lietuviškąją miesto vardo formą Klaipėda. Nors Melno taikos sutartimi tuo metu nepavyko atgauti Klaipėdos ir jos krašto (bei kitos Vytauto Didžiojo „tėvonijos iki Osos upės“), bet ateičiai įtvirtinama lietuvių nuostata – miestas buvo ir yra vadinamas Klaipėda – jis istoriškai lietuviškas. „Memel“ grynai atneštinis ir vokietintojų vartojamas okupaciniais (re)kolo-

nizaciniais – politiniais tikslais.

Šiame ginče tašką deda 1422 m. įrašas sutartyje lotynų kalba: „... et castrum Memel in Samaytico Claypeda apelatum“ („... kraštas, Žemaitijoje vadinamas Klaipėda“).

Ta Vytauto Didžiojo ginta ateitis yra šiandien. Tai ir atsakas tiems nepilnavertiškumo kompleksą turintiems bei už svetimus skatikus dirbantiems, kurie vis dar drįsta viešai menkinti lietuvių pasiekimus, garbę ir Klaipėdą, ypač lietuviškuose tekstuose, ypač lietuvių kalba vadinantiems „memel“ vardu, sakantiems, kad „Klaipėdos“ nebuvo.

Gyventojų tautinę sudėtį labai akivaizdžiai parodo dar neklastota XVII a. statistika (žr. viršelį), kuri rodo, ne tik Klaipėdos (Skaluvos) krašto, bet ir visos Mažosios Lietuvos lietuvių bendruomenės „dauguomenę“ tada ir 1918 bei 1923 metais.

Keleto tiesiogiai su Klaipėda susijusių 1918 m. Mažosios Lietuvos Tautinės Tarybos (Tilžės) Akto sig–natarų, o tuo pačiu ir Lietuvos valstybės veikėjų įamžinimas Klaipėdos mieste iki šiol vyko susipratusių visuomenininkų lėšomis. Daugumoje – Mažosios Lietuvos reikalų tarybos Klaipėdos skyriaus pastangomis. Jų įamžinimo procesas, konkrečiai leidimų suteikimas atitinkamų atminimo lentų pritvirtinimui prie susijusio pastato, nuolat strigdavo būtent savivaldybės aparate. Derinimo procesas tęsdavosi po pora metų, galiausiai savivaldybė sutikdavo leisti Lietuvoje pagerbti Lietuvai nusipelnusį asmenį.

Gal visuomenės spaudimas, gal artėjantys rinkimai įtakoja, bet Klaipėdos vadovybė deklaruoja sutinkanti prie kai kurių tokių lie-

tuviškai pusei svarbių objektų prisidėti miestiečių biudžeto lėšomis. Į 100-mečio minėjimo programą 2023 m. finansuojamų projektų sąrašą įtraukti:

- Mažosios Lietuvos kultūros politikos ir visuomenės veikėjų Erdmono Simonaičio ir Jokūbo Stikloriaus įamžinimas atminimo stela prie pastato Šaulių g. 31 – „Didvyriai gyvi“ (Mažosios Lietuvos reikalų tarybos Klaipėdos krašto skyriui pažadėjo skirti 5000 Eur);

- 1923-ųjų metų Klaipėdos krašto sukilimo ir žygio vado Jono Budrio įamžinimas prie pastato esančio Sukilėlių g. 8 (VŠĮ „Ars Tektonika“ – pažadėjo skirti 6000 Eur).

Būtų tikra pažanga, bet vėlgi, su keista sąlyga: „*Projekto įgyvendinimui lėšos bus pervestos tik gavus visus asmenybių įamžinimui mieste būtinus pritarimus ir leidimus“.

Džiugu, kad pavyzdžiui Klaipėdos valstybinis muzikinis teatras projektui „Istorijų opera „Klaipėda““ finansavimą turėtų gauti be keistų sąlygų (žadama dalinė parama - 15000 Eur). Viliamės, kad operoje bus jaučiama pagarba senajai ir dabatinei lietuvių kultūrai, istorijai, asmenybėms.

Į Klaipėdos metų minėjimo 2023 m. programą Klaipėdos miesto savivaldybė įtraukė viso 6 projektus, kuriems žadama skirti lėšų. Tikimės, kad pavienių audinių gabalai nebus dar kartą vadinami „karalienės suknelėmis“, o valdininkai nebus spaudžiami jų vadinti „neįteiktomis dovanomis“, „būsिमomis suknelėmis“ ar „suknelių fragmentais“, bent jau 100-mečio minėjimo proga.

Gintaras Skamaročius

Istorinėse fotografijose – Mažosios Lietuvos žmonių portretai

M. Kulčinskaja muziejui yra padovanojusi daug vertingų eksponatų.

Klaipėdos jūros šventės dienomis Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje buvo atidaryta išpūdinga fotografijų paroda „Klaipėdiečiai ir rytprūsiečiai. Portretų galerija iš muziejaus mecenatės Marinos Kulčinskajos rinkinio“.

Parodoje eksponuojama dalis M. Kulčinskajos surinktų ir dovanotų muziejui vaizdų (nuotraukos, atvirutės). Atrenkant vaizdus dėmesys sutelktas į žmonių veidus ir pozas, įamžintus Klaipėdos, Įsruties, Tilžės, Gumbinės, Karaliaučiaus fotoateljė.

M. Kulčinskaja daug metų gyveno Klaipėdoje, o nuo 1994 metų yra įsikūrusi Švedijoje. 2012-aisiais ši muziejų pasiekė pirmosios buvusios klaipėdietės mecenatės dovanos. Nemažai vertingų eksponatų ji yra padovanojusi ir Vytauto Didžiojo karo muziejui, taip pat Šilutės, Tauragės muziejams.

Mažosios Lietuvos istorijos muziejui M. Kulčinskaja yra padovanojusi 200 vienetų Rytų Prūsijos kolekciją, kur daug autentiš-

kų eksponatų, pasakojančių apie Klaipėdą Antrojo pasaulinio karo metais.

Pakalbėti apie parodą buvo pakviesta Klaipėdos savivaldybės Kultūros skyriaus vedėja Eglė Deltuvaitė. Pasisakymą ji pradėjo nuo klausimo, ką šiandien sako šie laike nutolę veidai? Pirmoji mintis, kad jie yra nebylūs, pasitinkantys tyla. Vedėja prisiminė savo kelionę 2017 metais, kai ieškojo rašytojo Johaneso Bobrovskio pėdsakų.

„Nuotraukose nėra daug socialinės aplinkos, ne visada žinomi ir fotoateljė adresai. Mes nežinome, kokia proga darytos fotografijos, kaip pati Marina jas surado įvairiuose aukcionuose“, – sakė ji.

Pranešėja kalbėjo apie prarastą kraštą, prisiminė jį nuotraukose įamžinusį fotografą Bernardą Aleknavičių, užsiminė ir apie Kristijono Donelaičio 300-osioms gimimo metinėms skirtą projektą, kai daug diskutavo su įvairiais menininkais apie Karaliaučiaus krašte nykstantį paveldą. Ji pakvietė ieškoti parodoje asmeninio santykio su fotografijose rimtai besišypsančiais veidais iš dingusio pasaulio, o aplankantį jausmą pavadino dingusio pasaulio ilgesiu.

Menotyrininkas Petras Šmitas savo kalboje gilinosi į asmeninio santykio su fotografijos menu paieškas, kaip jis atradęs, kad fotografija – ne tik realybės fiksavimas, bet ir menas.

Muziejaus mecenatė M. Kulčinskaja renginyje prisiminė sovietinį laiką, kai ji troško mokytis prancūzų, lotynų kalbų, šokti valsą, o ne dalyvauti sovietinio patriotiškumo grimasų karnavale. Ją gelbėjo pajūris ir Klaipėdos jauskus senamiestis.

„Esu dėkinga Lietuvai, šiam kraštui, nes sunkiu metu miestas mane palaikė. Paremti mylimą miestą yra labai natūralu, kaip pamaitinti vaiką ar mamai nupirkti kelialapį į sanatoriją. Mano mintis, kurią išsakau jau ne pirmą kartą, – Klaipėdoje reikia įkurti Rytprūsių istorijos centrą. Tai turi būti padaryta ir aš prie to dirbu. O atrasti ir pirkti dar tikrai yra ką“, – sakė ji.

Parodą parengė muziejininkės istorikės Zita Genienė, Regina Mečinskienė ir Sigutė Vaičiūnienė drauge su dailininke Zita Mazaliauskaite. Vakarą vedusi muziejaus Istorijos skyriaus vedėja Z. Genienė pabrėžė, kad M. Kulčinskajos darbai – ilgametis ieškojimas aukcionuose vaizdų, susijusių su Rytprūsių kultūra ir tų atradimų dovanojimas muziejui yra labai svarbus darbas, parodantis jos pagarbą Lietuvai.

Algis Vaškevičius

Parodos atidarymas sudomino daug žmonių. Autoriaus nuotraukos

Stiklo negatyvuose – senoji Klaipėda

Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus kiemelyje Klaipėdoje visą vasarą iki pat spalio pradžios veikė paroda „Senoji Klaipėda. Iš klaipėdiečio fotografo Makso Ehrhardto stiklo negatyvų“.

Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje saugomas ikonografinis rinkinys yra itin reikšminga Klaipėdos vizualiosios kultūros paveldo dalis. Miesto vaizdai, žymių žmonių portretai, istorinių ir kultūrinių įvykių fotodokumentai ne tik atskleidžia epochos dvasią, bet ir suteikia išsamių žinių apie žmonių gyvenimo būdą, papročius, madas, tradicijas, kasdienybės kultūrą.

M. Ehrhardto stiklo negatyvų kolekcija – unikali ikonografinė medžiaga. Įrašas muziejaus gaunamų eksponatų knygoje liudija, kad 1949 m. Klaipėdos miesto archyvas perdavė 219 negatyvų atsikūrusiam Kraštotyros muziejui. Nėra aišku, kokiomis aplinkybėmis jis buvo aptiktas, jo aprašai fragmentiški. Daug metų fotografas buvo nežinomas, ir tik sukaupus gausenį fotografijų ir atvirukų rinkinį su antspaudais, įspaudais su autorių pavardėmis paaiškėjo, kad dauge-

lio negatyvų autorius yra žinomas XX a. pirmosios pusės fotografas M. Ehrhardtas.

Nepaisant to, jog M. Ehrhardtas Klaipėdoje gyveno ir dirbo keturis dešimtmečius, žinios apie jo gyvenimą ir veiklą yra skurdžios. Žinome, kad fotografas apie 1900-uosius atvyko iš Saksonijos, įsigijo Liepojos gatvėje buvusią M. Garfino fotoateljė.

Iš pradžių pagrindinis darbas buvo portretavimas paviljone, vėliau vis dažniau jis ėmė fotografuoti reprezentacines miesto ir apylinkių vietas, išskirtinius objektus, ėmėsi atvirukų leidybos. Fotografui rūpėjo ne vien klientų užsakymai, bet ir pačių įvykių fiksavimas, jų įamžinimas. Jo dėka iki mūsų dienų išliko įsimintiniausi 1920–1923 m. įvykiai.

Vėliau jis tęsė šį darbą

tapdamas epochos ir krašto metraštininku, bendradarbiavo su Klaipėdos ir Lietuvos periodine spauda, rengė parodas. Antrosios krašto amatų parodos metu (1925) Šaulių namuose M. Ehrhardtas surengė parodą: 100 fotografijų buvo įamžintos 1925 metų miesto gyvenimo akimirkos – Klaipėdos krašto dainų šventė, Didžiosios Britanijos ir Olandijos karinių laivų vizitai. Ji gausiai lankyta, daugelis klaipėdiečių nuotraukose atpažino save. Apie 1935 m. savo fotoateljė pardavė fotografui W. Fejui, likdamas laisvai samdomu fotografu. Paskutinė jo nuotrauka datuojama 1938 m. birželio 21 d.

M. Ehrhardtas amžininkų prisimenamas kaip linksmas, energingas, smalsus, mėgęs bendrauti, tačiau nepraktiškas žmogus. Pasakojama, kad prie jo darbo sėkmės nemažai prisidėjo žmona.

Šioje parodoje buvo pristatomi iki mūsų dienų išlikę M. Ehrhardto užfiksuoti įspūdingiausi miesto vaizdai ir įvykiai, o kiekvienoje fotografijoje slypi laiko ženklai – kiek sugebėjome juos atpažinti ir perskaityti, priklausė nuo mūsų žinojimo, suvokimo ir pastangų.

DŽ informacija

Nuotraukose – senosios Klaipėdos vaizdai.

Algio Vaškevičiaus nuotr.

Vydūno publicistika

Prie Vydūno 1990 metais mane labiausiai patraukė jo tekstai apie žmogaus būtį – juose slypinti gelmė. Tą tekstų ypatumą labai taikliai yra nusakęs dr. Gintautas Vaitoška: „Kūrybiškas Vydūno skaitymas labiau bus panašus į meditavimą, negu skaitymą to žodžio įprasta prasme. Šio mąstytojo raštų ypatybė yra ta, kad giliausi dalykai išdėstyti labai glaustai. Dažnai kiekvienas sakinytis kviečia iškilti į šviesios minties platumas. Vydūno skaitymo vertė matuotina ne įsigytos informacijos kiekiu, ne puslapių ar knygų skaičiumi, bet išgyvenimo gelme.“

Mąstytojo publicistikai iš esmės skirtas tik vienas 1992 m. išleistas Vydūno Raštų trečiasis tomas. Man tai atrodė pernelyg mažai, tačiau jokių ketinimų rengti jo publicistikos rinktinę tada neturėjau. Vis dėlto tuo metu aplankė tarsi pranašiškas sapnas, kurio prasmė tuomet man buvo visiškai nesuprantama: iš Tilžės vežiau Vydūno knygas į Lietuvą, ir tai atrodė labai prasmingas veikimas.

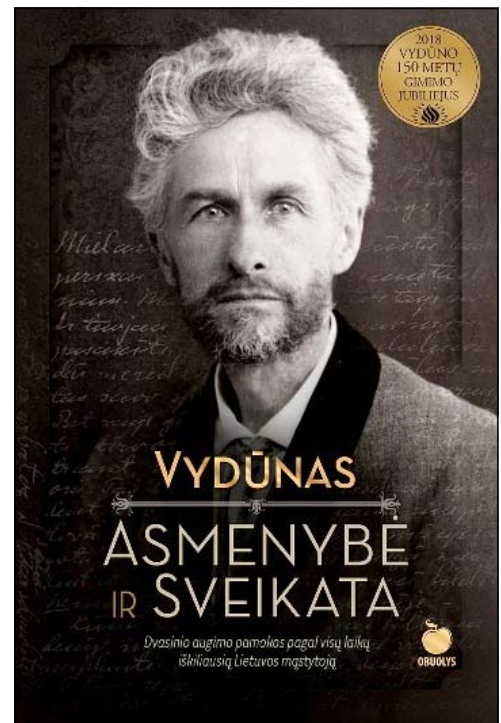
Netrukus pradėjau rinkti įvairius Vydūno Raštuose nepublikuotus tekstus ir straipsnius apie jį bei jo kūrybinį palikimą. 1999 m. Klaipėdos universitete apgyniau magistro darbą „Socialinė Vydūno koncepcija“. Ketinau tęsti studijas doktorantūroje, bet nepavyko. O su Vydūnu skirtis jau negalėjau. Suvokiau, jog jis nepakankamai suprstas, pvz., apie jo mokymo gelmę – religines ir psichologines pažiūras – iš esmės beveik nieko nebuvo rašoma.

Pirmąją Vydūno tekstų knygelę „Pasikalbėjimai apie sveikatą“ parengiau, sumaketavau ir išleidau 2004 m. (2014 m. buvo išleistas antras jos leidimas). Visi tekstai buvo iš mąstytojo Tilžėje leistų žurnalų „Jaunimas“ ir „Darbyme-

tis“. Knygelė buvo kukli, jos tekstai beveik neredaguoti, bet tai buvo lemtinga pradžia.

Skaitant Vydūno tekstus, rašytus jo kūrybinio kelio pradžioje (pvz., publikuotus Tilžėje leistuose laikraščiuose „Kaimynas“ ir „Nauja lietuviška ceitunga“), teko susidurti su itin netaisyklinga kalba ir svetimžodžiais, vokiška sakinių struktūra. Buvo aišku, kad neredaguotų šių tekstų publikuoti negalima. Ieškojau talkininkų. Šio darbo imtis – minimaliai redaguoti Vydūno tekstus – sutiko Klaipėdos universiteto kalbininkė dr. doc. Vaida Drukteinytė. Tad jai padedant, pasirodė pirmoji (2006) ir antroji (2008) knygos „Žvilgis į gyvenimo gelmes“ dalis („Gyvenimas – kelionė tobuluman“ ir „Kultūra – gyvenimo kūrimo tęsinys“). 2005 m. parengiau ir išleidau Vydūno vardo mokyklų (Klaipėdoje, Šilutėje ir Kaune) moksleivių darbų (šį projektą pati ir inicijavau) knygelę „Į skaidrią būtį Vydūno keliu“. Taigi Vydūnas ir jo kūrybinis palikimas man buvo tapęs svarbiausiu gyvenimo dalyku.

Tuomet neturėjau jokių žinių leidybos srityje, o Vydūno draugija mąstytojo knygas rėmė tik simboliškai. Tad Vydūno knygų leidyba išties nebuvo nei protingi, nei apskaičiuoti mano žingsniai. Tai buvo tiesiog beatodairiškas noras publikuoti tekstus, kurie man atrodė labai vertingi ir brangūs. Laimei, netrukus finansinę paramą Vydūno knygoms nusprendė skirti Tomas Stanikas (šiuo metu – Vydūno draugijos garbės pirmininkas). Jo dėka pasirodė kitos Vydūno knygos: „Kaip tapti saulėtu žmogumi“ (2009), „Asmenybė ir sveikata“ (2013), „Vaizdelis širdyje“ (2015) ir kt. Antrasis knygos „Asmenybė ir sveikata“ leidimas 2018 m. pasi-

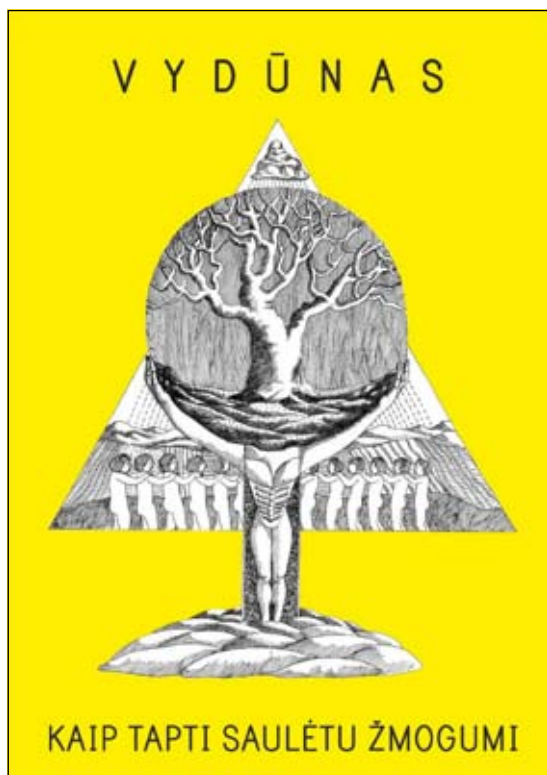

rodė leidyklos „Obuolys“ dėka.

Vydūno knygas „Apie tikėjimą“ (2021), „Apie gyvenimą ir sveikatą“ (2022) ir parengiau, ir savarankiškai redagavau, atsisakydama svetimžodžių ir skaitymą apsunkinančių netaisyklingų sakinių konstrukcijų – knygos juk skirtos plačiajai visuomenei. Atsižvelgiau į paties Vydūno spaudoje išsakytą prašymą, jog kartojant jo raštus, jų kalbą reikėtų pataisyti. Ką tik pasirodžiusi knyga „Kaip tapti saulėtu žmogumi“ – antrasis ir žymiai, t. y. dvigubai, papildytas ir nuodugniau redaguotas knygos leidimas. Taigi Vydūno knygų mano rūpesčiu išleista išties nemažai.

Nors dar yra vertingų Vydūno tekstų, kurie plačiajai visuomenei sunkiai pasiekiami, šįkart ketinu padaryti ilgesnę pertrauką, nes darbas prie Vydūno knygų reikalauja labai daug laiko. Norėčiau, kiek leis galimybės, rašyti apie Vydūno asmenybę ir jo kūrybinį palikimą. Vydūnistikos tematika esu parašiusi nemažai straipsnių, išleidusi dvi knygas: „Amžinųjų jūrų varpai: Vydūniškosios mistikos link“ (2010) ir „Vydūnas: regėjimai, darbai, atradimai“ (2018).

Surengta

Vydūnas – geniali asmenybė. Tad nuodugnus jo kūrybinio palikimo suvokimas, juolab tyrinėjimas – nemenkas iššūkis. Nepagrįstos Vydūno filosofijos interpretacijos vydūnistikoje laukia rimtų peržvalgų ir konstruktyvios kritikos. O svarbiausia ir giliausia Vydūno išmintis kol kas tebeskendi ūkanose. Pagrindinis Vydūno

rūpestis vis dėlto buvo žmogus, jo gelmė, taigi jos suvokimas ir gebėjimas gyventi šia gelme – savo esme. Tik tuomet galima išsivaduoti iš pačių įvairiausių, Vydūno žodžiais tariant, pažmoniškumo apraiškų ir artėti prie tikrojo žmoniškumo.

Pasak Vytauto Kavolio, ir Vydūno, ir M. K. Čiurlionio vardu dalis lietuvių naudojosi dekoratyviai – neklausiant, ko jis iš žmogaus reikalauja. Telieta tikėtis, jog kada nors liausimės vien minėti Vydūno vardą ir deklaruoti jo idealus, pasitenkinti vien jo pagarbinimo apeigomis, bet kiekvienas sau (o tada galbūt ir moksleiviams bei studentams) nuolatos kelsime klausimą, ko Vydūnas iš žmogaus laukia, ko viliausi...

Dėl to 2000 m. išdrįsau netgi kreiptis į Klaipėdos universiteto rektorių, o šis man patarė Vydūno idėjas pasiūlyti tuomet besikuriančio Sveikatos mokslų dekanui prof. Algimantui Kirkučiui. Pavyko įtikinti, jog Vydūno idėjos apie sveikatą išties prasmingos ir aktualios – taip jau 2000 m. kovo mėn. įvyko pirmoji konferencija „Į sveiką ir skaidrią būtų Vydūno keliu“ ir kiti renginiai, kai fakultetas dar tik kūrėsi ir neturėjo nė vieno studento. Tiesa, netrukus Vydūno konferencijos išsiplėtė ir Vydūno idėjos fakulteto dekanu nebedomino (pakako jo vardo ir gražaus šūkio), bet Vydūno draugijos dėka vydūnistikos sekcija konferencijoje išliko.

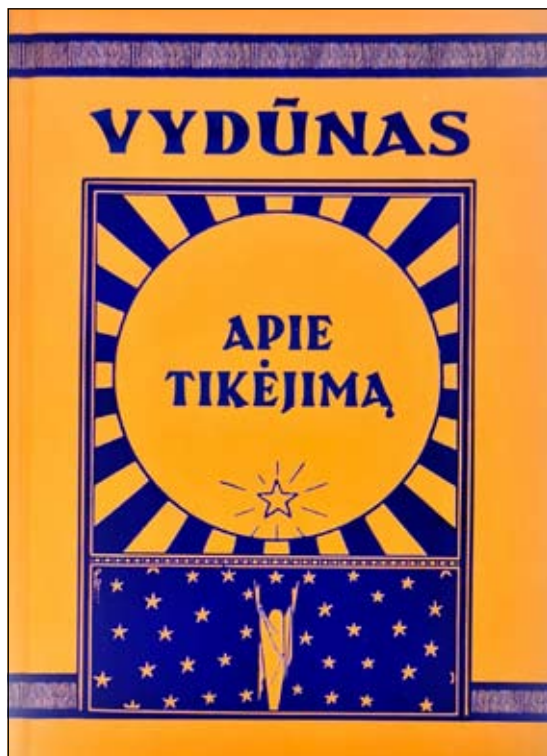
Rima Palijanskaitė

Liepos 30 – rugpjūčio 6 dieną Pagėgių savivaldybėje buvo surengta Vydūno draugijos XXVIII vasaros stovykla. Rengėjai kvietė visus Vydūno draugijos narius ir bičiulius dalyvauti vydūnistikos pažinimo renginyje, paskaitose, skaitymuose, skirtuose Vydūno išminčiai ir kūrybai pažinti, puoselėjančius sveiką gyvenseną ar norinčius išmokti sveikatingumo pagrindų bei dvasinių praktikų, aktyviai pailsėti žygiuose po apylinkes, gamtos apsuptyje.

Stovykloje vyko pažintis su Vydūno fenomenu: darbai, naujais vydūnistikos tyrimais, įvairiomis fizinėmis ir dvasinėmis praktikomis, buvo galima sužinoti, kokie sveikatinimo būdai yra tinkamiausi kiekvieno kūno konstitucijai, vyko pažintis su Vydūno pabrėžtais sveikos gyvensenos visuminio principo esminiais ypatumais ir tai padėjo geriau pažinti save patį, išplėsti bendraminčių ratą, sąmoningai kuriančių savo dabartį bei numatančių ateitį.

Stovyklos dalyviai turėjo galimybę pasivaikščioti Kintų miške ieškant Vydūno takų, kuriuose jis stiprino savo sveikatą, jie keliavo prie Ventės rago, dalyvavo Rimos Palijanskaitės sudarytos knygos „Vydūnas. Apie gyvenimą ir sveikatą“ skaitymuose. Pagėgių savivaldybės Vydūno viešojoje bibliotekoje buvo surengtas bendras Vydūno bibliotekos ir Vydūno draugijos renginys – konferencija „Vydūnas: kada karų nebebus“.

Šioje konferencijoje daug dėmesio skirta karo tematikai, jo kilimo priežasčių apžvalgai. Tokia tema pasirinkta neatsitiktinai – Mažosios Lietuvos šviesuolis, filosofas Vydūnas šiai temai skyrė taip pat nemažai dėmesio.

Vydūno stovykla, vyko konferencija

Renginį vedusi Vydūno bibliotekos direktorė Milda Jašinskaitė-Jasevičienė sakė, jog kasmet susirinkus į konferenciją aplinkybės būna vis kitokios – užklupusi pandemija, ekonominė krizė, o šiemet – Ukrainoje vykstančio karo nuotaikos. Tačiau aplankius bet kokioms negandoms visuomet galima pasiremti Vydūno išmintimi bei patirtimis.

Susirinkusiuosius sveikino Vydūno draugijos pirmininkė, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorė Aušra Martišiūtė-Linartienė. Ji apžvelgė Vydūno kūrybą, kurioje gvildenama karo tema bei akcentavo Vydūno pateikiamus patarimus ir būdus, kaip karų išvengti.

Seimo narys, sveikuolis bei Vydūno idėjų propaguotojas Dainius Kepenis pasidžiaugė, jog Pagėgiai tampa vienu iš svarbiausių Vydūno pagerbimo centrų, kur Vydūno idėjos yra gyvos. Svečias akcentavo, jog Vydūnas visada turėjo visus atsakymus ir Lietuvai šis išminčius dabar yra reikalingas kaip niekada anksčiau.

Pranešimą „Vydūnas Vasa-

rio 16-osios Nepriklausomybės Akto signataro ir diplomato Jurgio Šaulio (1879-1948 m.) gyvenimo kelyje” skaitė Lietuvos diplomatas, istorikas, Kovo 11-osios Akto signataras Vytautas Petras Plečkaitis. Lietuvos Nepriklausomybės Akto signata-

ras Mečys Laurinkus konferencijos dalyviams pristatė Stasio Šalkauskio knygą „Dviejų pasaulių sandūroje”, o Vydūno idėjas Viktoro Falkenhano novelėse apie aischius apžvelgė sociologas, teisininkas, teisės psichologas prof. habil. dr. Viktoras Justickis. Mąstytojas, etnologas, rašytojas Aleksandras Žarskus konferencijoje pristatė pranešimą „Apie asmenybę, ašai niškumą ir antrąją mirtį”.

Vydūno giminaitė Brita Sto-

rost iš Vokietijos aptarė Vokietijoje leidžiamą Vydūno tekstų knygą, Klaipėdos universiteto Sveikatos tyrimų ir inovacijų mokslo centro specialistas Juozas Ivanauskas susirinkusiems kalbėjo apie kultūros renginių ciklą Klaipėdos universitete „Vydūnas – Tautai ir valstybei“, konferencijos dalyviai turėjo galimybę stebėti pristatomo renginio įrašo fragmentus. Buvo perskaityta ir daugiau pranešimų.

Šiandieninę lietuvių bei su lietuvybe susijusių situaciją kaimyninėje šalyje konferencijoje apžvelgė viešosios įstaigos Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės direktorius Sigitas Šamborskis.

Konferencijoje taip pat dalyvavo Kristijono Doneičio draugijos pirmininkas Gintaras Skamaročius.

Konferencijos akimirkos

Rengėjų nuotraukos

DŽ informacija

Vydūno bareljefas Tilžėje nuimtas. Kas toliau?

Birželio 27-osios popietę Tilžėje (dab. rus. Sovetske) buvo nuimta atminimo lenta čia gyvenusiam ir kūrusiam lietuvių rašytojui, filosofui ir publicistui Vilhelmui Storostai, geriau žinomam Vydūno slapyvardžiu. „Draugai vietoj Vydūno paprašė lentos Denisui Davydovui“, – skelbė Tilžės miesto apygardos administracijos vadovas Jevgenijus Makarovas savo socialinio tinklo „VKontakte“ paskyroje. 1989 metais įrengtas bareljefas nukabintas nuo namo, kuriame Vydūnas gyveno 15 metų.

Įvykį socialiniame tinkle „Facebook“ pakomentavo Lietuvos kultūros ministras Simonas Kairys: „Denacifikuotas nacių persekiotas mūsų žymus rašytojas, filosofas, humanistas. Tokiu veiksniu Rusija bando jį padėti į vieną lentyną su Didžiojo tėvynės karo „ginkluotomis“ skulptūromis.“

Po šio įvykio keletas vietos gyventojų bandė rinkti parašus po peticija, kad bareljefas būtų sugražintas. Ačiū jiems už iniciatyvą.

Vykdydami kilnią Vydūno atminimo lentos išsaugojimo misiją, Vydūno draugijos pirmininkė, prof. dr. Aušra Martišiūtė-Linartienė ir Klaipėdos universiteto rektorius prof. dr. Artūras Razbadauskas rugpjūčio 9 dieną išsiuntė kreipimosi raštus Lietuvos užsienio reikalų ministerijai, ministrui Gabrieliui Landsbergiui bei Rusijos Karaliaučiaus srities Tilžės miesto apygardos administracijos vadovui Jevgenijui Makarovui. Žemiau spausdiname šiuos kreipimosi tekstus.

„Dėl Vydūno draugijos ir Klaipėdos universiteto kreipimos į Rusijos Kaliningrado srities Sovetsko miesto apygardos administracijos vadovą Jevgenijų Makarovą dėl Vydūno atminimo lentos sugražinimo Lietuvai

Teikiame užklausą, ar LR Užsienio reikalų ministerija neprieštaruoja, kad visuomeninė kultūrinė organizacija Vydūno draugija (pirmininkė prof. dr. Aušra Martišiūtė-Linartienė) ir Klaipėdos universitetas (rektorius prof. dr. Artūras Razbadauskas), aktyviai puoselėjantys Vydūno atminimą ir idėjas, kreiptųsi į Rusijos Kaliningrado srities Sovetsko miesto apygardos administracijos vadovą Jevgenijų Makarovą dėl Vydūno atminimo lentos sugražinimo Lietuvai.

Vydūno atminimo lenta atsirado Vydūno draugijos iniciatyva ir lėšomis. Palaikant tuometinei LTSR kultūros ministerijai buvo pagaminta ir Tilžėje (Sovetske) prie namo, kuriame kadaise gyveno iškilus Mažosios Lietuvos kultūros ir visuomenės veikėjas, filosofas, dramaturgas, publicistas Vilhelmas Storosta-Vydūnas (1868–1953), 1989 m. gegužę atidengta atminimo lenta su skulptoriaus Antano Žukausko sukurtu mąstytojo skulptūriniu portretu.

Š. m. birželio 27 d. Sovetsko miesto apygardos administracijos vadovo Jevgenijaus Makarovo sprendimu paminklinė lenta nukabinta. Mums nerimą kelia ne tik atminimo lentos su Vydūno bareljefu pašalinimas, bet ir žymaus skulptoriaus A. Žukausko sukurtu kūrinio likimas. Ketiname kreiptis dėl atminimo lentos sugražinimo į Lietuvą. Atminimo lenta galėtų būti saugoma Vydūno muziejuje Kintų Vydūno kultūros centre. Prašome išsakyti LR Užsienio reikalų ministerijos poziciją šiuo klausimu.“

Tilžėje nuimama atminimo lenta Vydūnui

„Rusijos Kaliningrado srities Sovetsko miesto apygardos administracijos vadovui Jevgenijui Makarovui

Kreipimasis dėl Vydūno atminimo lentos sugražinimo

Visuomeninė kultūrinė organizacija Vydūno draugija ir Klaipėdos universitetas glaudžiai bendradarbiauja, vienijant besidominčius mąstytojo Vydūno (Vilhelmas Storosta, 1868–1953) idėjomis ir kūryba, ženkliai prisideda prie jo atminimo įamžinimo, palikimo studijavimo, propagavimo bei idėjų įgyvendinimo,

Vydūno atminimas Sovetske (Tilžėje) buvo puoselėjamas nuo 1969 m., kai minint 100-ąsias Vydūno metines buvusioje Klauzijos (vėliau – Lenino) gatvėje 1969 m. liepos 8 d. atidengta memorialinė lenta su užrašu: „Čia 1892–1944 m. gyveno lietuvių rašytojas Vydūnas“. Tai buvo pirmasis pagarbos ženklas Vydūnui, nors ir su faktine klaida, kadangi šiuose namuose šviesuolis gyveno tik nuo 1933 metų.

Minint filosofo 120-ąsias gimimo metines, memorialinė lenta pakeista į naują. Šis projektas įvykdytas Vydūno draugijos, vadovaujamos dr. Vaclovo Bagdonavičiaus, iniciatyva ir lėšomis. Palaikant tuo-

metinei LTSR kultūros ministerijai buvo pagaminta ir 1989 m. gegužės 20 d. iškilmingai atidengta atminimo lenta su žymaus skulptoriaus Antano Žukausko sukurtu mąstytojo skulptūriniu portretu ir užrašu rusų ir lietuvių kalbomis: „Šiame name 1933–1944 metais gyveno įžymus lietuvių rašytojas, filosofas, visuomenės veikėjas Vydūnas“. Kadangi Vydūno atminimo lenta yra sukurta ir pagaminta Vydūno draugijos iniciatyva ir lėšomis, prašome duoti leidimą lentą grąžinti į Lietuvą Vydūno draugijos žinion.“

K. Donelaičio draugijos pirmininkas Gintaras Skamaročius, sužinojęs apie tokias iniciatyvas, pareiškė ir savo nuomonę:

“Tilžiškio Vydūno bareljefas buvo padovanotas Tilžės miesto bendruomenei, gyventojams, turistams, jo priminimui ir pagerbimui. Jis jokiai draugijai jau nepriklauso. Tiek bareljefo ilgalaikis nuėmimas, tiek jo išvežimas iš Vydūno namų (mylimiausio miesto) laikytini vagyste - pirmiausiai iš miesto bendruomenės. Nei bareljefo medžiaga kilogramais, nei jis kaip meno kūrinys nevertas pačios Vydūno dvasios ir lietuviško paveldo, kuriuos saujelė partinių karjeristų bando ištrinti iš šio miesto bei krašto.

Bareljefo išvežimas anapus Nemuno, o juo labiau savo pačių rankomis, būtų nedovanotina klaida, sakyčiau, netgi bendrininkavimas ir skubi pagalba jiems. Tilžėje ir visame Karaliaučiaus krašte, kaip ir Lietuvoje yra labai daug protinųjų, mūsų kultūrą mylinčių žmonių, neišduokime jų. Siūlyčiau sustoti, nedaryti emocinių sprendimų, palaukti. Kad ir skauda, bet priimkim, tarsi "išėjo pasivaikščioti po savo miestą". Metai, kiti ir vėl bus galima jį sugrąžinti ant Vydūno namų sienos, jo neišvijus iš savų namų”.

DŽ informacija

Likviduota Karaliaučiaus krašto lietuvių kalbos mokytojų asociacija

Birželio 27-ąją, tą pačią dieną, kai Tilžėje buvo nuimtas bareljefas Vydūnui, Įsruities (Černiachovskio) teismo sprendimu buvo likviduota Karaliaučiaus krašto lietuvių kalbos mokytojų asociacija, veikusi nuo 1995 metų. Pasak ilgamečio šios draugijos vadovo Aleksejaus Bartniko, formali likvidavimo priežastis – organizacijos dokumentų neatitikimas.

Karaliaučiaus krašto rusų bendruomenės vykdomasis direktorius Maksimas Makarovas savo tinklaraštyje rašė, kad A.Bartnikas „tiesioginiu finansavimu iš Lietuvos Respublikos biudžeto ir jos interesais Kaliningrado teritorijoje vykdė labai savotišką etnokultūrinę „veiklą“. „Jis sukūrė ...vadinamosios „minkštosios galios“ įrankius ir mechanizmus, kurių tikslas – iš Kaliningrado srities rusų daugiausiai gyvenančių vaikų išauginti prolietuvišką „penktąją koloną“ po lietuvių kalbos studijų skėčiu.

Jis taip pat apkaltino Lietuvių kalbos mokytojų asociaciją populiarinant filosofo ir humanisto Vydūno, kurį Makarovas vadina „rusofobu“, idėjas.

Pats A. Bartnikas spaudoje tokių M.Makarovo teiginių nekommentavo. Jis teigė, kad organizacija neketina skųsti sprendimo likviduoti, nepaisant to, kad šiame krašte reikia mokytis lietuvių kalbos. Pasak jo, regione gyvena apie 10 tūkstančių lietuviškų šak-

A.Bartnikas asociacijai vadovavo nuo pat jos įsikūrimo.
Asmeninio archyvo nuotrauka.

nų turinčių žmonių, pusė iš jų – mišriose šeimose. „Paprastai savo kasdieniame gyvenime jie kalba rusiškai, bet tėvai nori, kad vaikai mokytųsi lietuvių kalbos. Yra atvejų, kai vaikai įstoja studijuoti į Lietuvos universitetus“, – cituoja jį straipsnį apie asociacijos uždarymą parašiusi žurnalistė Julija Paramonova.

Spalio pradžioje tarptautinės mokytojų dienos proga Užsienio reikalų ministerijos garbės ženkle „Už pasaulio lietuvių nuopelnus Lietuvai“ medaliais apdovanoti lituanistinių mokyklų steigėjai, mokytojai ir lietuviybės puoselėtojai.

Apdovanojimas skirtas ir Karaliaučiaus krašto lietuviybės puoselėtojui ir šviesuoliui, lituanistinių renginių lietuvių kalbos mokytojams, moksleiviams ir krašto visuomenei organizatoriui, buvusiam Kaliningrado regioninės visuomeninės organizacijos „Lietuvių kalbos mokytojų asociacija“ pirmininkui Aleksejui Bartnikui.

DŽ informacija

„Malūnėlio“ folkloro ansamblis nutraukė veiklą

Mūsų žurnalo puslapiuose ne kartą rašėme apie Lazdynų (Krasnoznamenško) rajono vaikų folkloro kolektyvą „Malūnėlis“, jo pasiekimus, išpūdingus jo koncertus ir Karaliaučiaus krašte, ir Lietuvoje. Kolektyvas ne kartą dalyvavo įvairiose šventėse, koncertavo Kristijono Donelaičio gimtinėje Tolminkiemyje, dalyvavo įvairiose stovyklose ir išvykose. Deja, šio kolektyvo šiandien jau nėra.

Sprendimą nutraukti ansamblio veiklą priėmė jo vadovė Alma Janvariova, apie kurią taip pat ne kartą rašėme mūsų „Donelaičio žemėje“. 2019 metais jai už lietuvių kalbos bei kultūros populiarinimą, ypatingai tarp vaikų ir jaunimo, ilgametį vadovavimą ansambliai „Malūnėlis“ ir jo koncertus Karaliaučiaus bei Suvalkų kraštuose ir Lietuvos Respublikoje, už tradicinių Karaliaučiaus krašto lietuvių kultūros švenčių „Laiko malūnas“ organizavimą Lazdynų rajone buvo įteiktas K. Donelaičio meda-

lis „Širdings brolau...“.

28 narius turėjusio kolektyvo nebeliko, nes jam nebuvo leista koncertuoti atliekant lietuviškas dainas, neleista išvykti į festivalį. Kaip rašoma žurnale „IQ“, birželio 22 d. „Malūnėlis“ rengėsi keliauti į Čeboksarus, kur vyko visos Rusijos festivalis, o srities kultūros ir turizmo ministerija visiems nupirko lėktuvo bilietus. Ansamblio nariai jau buvo pasiruošę išvykti, kai birželio 17 d. pareigūnai paskelbė, kad kelionė greičiausiai neįvyks. Vėliau gautas švietimo ministerijos raštas, kuriame teigiama, kad „šio ansamblio išvykimą laiko netikslingu, nes jis nebuvo suplanuotas“.

„Devynierius savo gyvenimo metus ansambliai atidavusiai Almai tai buvo paskutinis lašas. Ji nutarė išformuoti ansamblį, metė darbą vietos kultūros centre ir grįžo namo į Lietuvą. Regiono švietimo ministerijos spaudos tarnyba sakė, kad grupės narių tėvai tei-

ravosi ministerijos, ar jų vaikams saugu išvykti iš regiono. Ministerija rekomendavo nevykti“, – teigiama straipsnyje.

„Mūsų vaikai vis dar negali patikėti, kad ansamblio nebėra. Mano dukrai Katiai 15 metų, ir ji dalyvauja ansamblyje nuo aštuonerių“, – apgailestavo vienos iš buvusio ansamblio dalyvių motina Margarita Volkova.

Rusijos Federacijos konstitucija garantuoja visų Rusijos Federacijos piliečių, tame tarpe ir lietuvių, teises į švietimą ir etninių kultūrinių poreikių tenkinimą, savo paveldo viešinimą.

Karaliaučiaus srities ir kitų pareigūnų veiksmai prieš lietuvių folkloro ansamblį laikytini grubiu pačios Rusijos Federacijos konstitucijos pažeidimu. Tuo pačiu iš Čeboksarų gyventojų buvo atimta galimybė susipažinti su Karaliaučiaus srities bene ryškiausia vizitine kortele – lietuvišku paveldu.

Primename, kad visi karai baigiasi, o po jų vėl reikia gyventi kartu. Kviečiame nedaryti karštų, nekvalifikuotų sprendimų.

DŽ informacija

„Malūnėlio“ ansamblis.

Kolektyvo archyvo nuotrauka

Laimonas Inis

Ištrauka iš knygos „Aštuoni Kuršmarių vėjai“

(Pabaiga. Pradžia Nr. 2 (239))

Neilgai tvarkosi, o kai susiruošia, Dievo žodžiu visus pasveikina ir kryžiumi palaimina. „Sveiks, svieteli margs“! – norėjo pasakyti, bet tuoj susigriebia, kad tokie žodžiai pradžia netinka. Jo burna ir širdis pilna ir kitų, iš Šventojo rašto paimtų, paties akimaju sugalvotų, tinkamų tai šventai dienai. Nors dažnokai į pamokslą savo eiles įterpdavo, iš tų pamažėl rašomų idilių, kaip pats sako, apie pavasario, vasaros darbus, apie vargšus būrus, jų susigalvotas pramogas ir gyvenimą, nepamiršdamas pabarti ir pamokyti visokius nedorėlius ir pagirti vėžlyvuosius, ir nors minėdavo Krizą, Dočį, Pričkų ar ką kitą, parapijonys bemat atsekdamas apie kurį kaimyną kunigėlis kalba.

- Tegu Viešpats Dievas suteikia malonę, kad ir šie metai, po visų karonių, būtų laimingi...

Ir užveda giesmę:

- Čėsę tvano ir giedros...

Moterėlės iš karto pritaria, vyrai nelabai, nors giedoja jau ne kartą ir turėjo atsiminti. Tą giesmę Kristijonas gavo iš savo bičiulio Valtarkiemio kunigo Merkelio Švobos, turbūt pačio geriausio Kristijonui žinomo poeto, į kurį ir pats nori lygiuotis.

O po tos giesmės pradeda ir kitą, irgi Merkelio Švobos sukurtą. Kristijonas melodiją jai pritaikė, ilgai savo pagamintu pianinu skambindamas.

*Miliausias Dieve, mes tave
per Jėzų Kristų meldžiame...
nuo karo, maro, bado mus
apsaugok biednus varguolius...*

Giesmė ilga, graudžiais žodžiais apraudanti tą sunkų laiką.

Kunigas Kristijonas ir pats atgyja pamatęs, kaip po pamaldų pažvalėję, jau geresnio ūpo ir tvirtesnio tikėjimo skirstosi žmonės.

Vienintelė lieka Ana Katerina. Kaip stovėjo po liepa, prie širdies prispaudusi skarele apgaubtą mergikę, taip ir liko stypsoti. Vaikas kelis kartus suinkščia, lyg ir pavertki įsimanęs, bet motina moka čiūčiuodama ir supuodama ant rankų nuraminti.

Kristijonas prieina prie jos

- Kaip tu?

- Gerai, kunige... - bijodama pažvelgti, virpančiu balsu atsako.

- Ar jis negrižo? – kunigas turi galvoje tą Georgą, vaikį palaidūną, suviliojusį Aną Kateriną, žadėjusį ją vesti, o kai pamatė merginą padėty esančią, išdūmė neatsigręž-

damas...

- Ir nebegriš... - sielvartas stingdo Anos Katerinos lūpas, ji jau ne kartą atgailavo dėl savo poelgio ir kunigas, iš pradžių ją smerkęs, pajunta gailestį apgautai merginai.

- Kunige, aš noriu... ją pakrikštyti. Ar susimylėtumėt?.. Savo vardą jai duosiu...

Kunigas Kristijonas nejučia kilsteli akis į dangų. Dieve, aš turiu tai padaryti, nors ši moteris ir... Bet juk mergaitė nekalta.

- Užeim į namelį, - tepasako kunigas ir pirmas žengia per slenkstį.

III

Šitos gromatos, mielas Broli Pilypai Rugy, aš niekada neparašiau, o jeigu ir būčiau parašęs, Tu jau nebebūtum turėjęs dvasios jos perskaityti. Bet to aš ir nesiekiau ir ne tai svarbiausia. Svarbiausia, kad Tu nepaliaujamai, kad ir ką beveikčiau ar daryčiau, mano galvoje ir vis tarsi kalbuosi su Tavimi kaip su brangiu išmintingu žmogumi. Juk mus siejo ne tik bendras darbas Dievo garbei, bet ir mielas lietuviškas žodis, ir žemelė, kad ir nualinta, kartais paniekinta ir pažeikiama, bet savo gėrio ir slaptinogo grožio negailinti.

Štai prieš mane baltas popieriaus lapas ir jeigu rašyčiau, pradėčiau nuo mūsų nepamirštamų susitikimų ir nepabaigiamų pasiūnekūciavimų. Tolminkiemis ir Valtarkiemis, galima sakyti, glaudžiasi vienas prie kito, iš vieno, ranką ištiesę, gali kitą pasiekti, ir man čia gera, kaip, manau, ir Tau, žinant kelią per žolynais linguojančias pievas, javais banguojančius laukus, pro kuplius medliepius ir lapų lapeliais šnarančias birzes – man pas Tave, o Tau – pas mane.

Negaliu suturėti džiaugsmo prisiminęs gražią Tavo šeimyną, lyg liepas nauaugusias dvi dukre-

Ištrauką iš naujosios knygos skaito aktorė Olita Dautaitė.

les, kurios, mažos būdamos, nesibodėdavo pasėdėti ant mano kelių, ir visus tris berniukus, tuos vikrius padykėlius, kaip diena nuo nakties besiskiriančius vienas nuo kito. Vyriausiasis, tas galvočius Povilas, galima sakyti, pasuko Tavo išmintu keliu, dabar jau žinomas Karaliaučiaus mokslininkas. Kristupas irgi Tavo pėdom, tik kitom, - gerbiamas protestantų dvasininkas. O štai Teofilis... jauniausias, pagrandukas, kaip žmonės sako, bet tikras bostras ir neviežlybai elgiasi.

Atleisk man, mielas dvasios broli, nors ir skaudančia širdimi, kalbėsiu atvirai – jis, tas Tavo išpopintas vaikelis, mane graužte graužia ir vieną dieną turbūt galutinai sugrauš – visu kūnu ir dvasia, tai jaučiu. Kad ir kaip skaudu tėvui būtų girdėti apie vaiką negerą žodį, bet jau man prabočyk – neištveriu neatvėręs savo kraujuojančios širdies. Ir visai neužsiminčiau apie jokią laišką po ilgos ir gražios

mudviejų bičiulytės, bet neišgaliu nuoskaudos ir bėdos savy užspausti. Sakoma – obuolys nuo obels toli nenurieda. O štai ėmė ir nuriedėjo.

Tu žinai apie mane viską, kaip Tolminkiemyje atsiradau ir ką veikiu. Paragintai mane rašyti lietuviškai ir už tą paskatiniumą esu Tau be galo dėkingas. Kaip ir Tu, pradėjau nuo giesmelių, o paskui užsimaniau imtis pasakėčių. Tu sukai mokslo keliu ir Tau rūpėjo žodynai, Biblijos vertimas, kaimiečių dainuo-

jamos dainos. Tau daug kas rūpėjo ir pasiaukojai tiems dalykams. Aš panirau į idilių rašymą. Būrai, mano mieliaji būrai, tokie nuolankūs ir patvirkę, tokie nuoširdūs ir pikti, tokie... Et, ne apie tai man Tau pasakoti. Dabar negaliu paimti plunksnos ir griebtis kitų darbų dėl to Tavo Teofilio! Nepyk, jei vienas kitas piktas žodis išsprūs iš mano lūpų ir užguls tėvo ausį.

Viskas man ėjosi gerai. Daug valandų praleidau sode, viską davalniai sutvarkiau, skiepijau, akia-vau, sodinau, padariau fortepioną, barometrus, du pianinus, termometrus, pastorių našlių namų statyba, kol amtmonas buvo Beringas. Amžiną jam atilsį... O tada lyg piktoji dvasia apsireiškė jo žentas, tavo Teofilis...

Kad suprastum, kodėl mes nebetelpam vienam kely ir vienoj žemėj, turiu grįžti kiek atgal.

Tolminkiemio precentorius Šperberis, su kuriuo kažkada viename kambaryje gyvenome Aka-

demijoje, senojoje Collegio Albertino, ir valgėme kaip neturtingi studentai bendroje valgykloje¹, taigi, kai Šperberis mane vežė iš Stalupėnų, kur dirbau kantoriumi, ir pasiekėme Tolminkiemio sieną, jis parodė man Tolminkiemio laukus ir Balupėnų pusės rėžius... žemės plotą, skirtą bendrajai galvijų ganyklai. Šiai bendrajai ganyklai priklausė ir gerokas plotas krūmų į Kubilėlių pusę. Visas kaimas, taip pat ir klebonas, ten nekliudomai ganė savo gyvulius. Tai va, ilgą laiką visi gyveno taikoje, kol Beringo įpėdinis, tas Tavasis Teofilis, tą ganyklą iš kaimo atėmė ir visą apkasė grioviais. O kai prasidėjo dvaro seperacija, Teofilis visai suįžūlėjo. Visuomet buvau klusnus Karališkosios didenybės valdinys ir toks noriu būti, bet... amtmonas Teofilis Ruigys niekada nesilaikė žodžio, darė ką sumanęs ir laikė save visagalinčiu. Negana, kad pasisavino dalį žemės link Stalupėnų, mano žemę padalino grioviais. Jis atėmė daugiau kaip du ūbus kaimo žemės, apbranyti sugalvojęs, puolė lyg apakęs, pagrobė kaimynų gyvulius ir reikalavo tokio išpirkimo, koks atėjo į galvą. Ar aš galėjau tylėti? Prasidėjo nepabaigiamos pjautynės, raštų rašymas Gumbinės karo ir domenų rūmams, žemių matavimai, teismai... O šitas be sąžinės žmogus... šitas niekšas, šitas dukart pragaro ir velnio vaikas... tikras smirčius, visą laiką prieš mane veikė, troškdamas padaryti nelaimingą... Šitas žmonių giminės atmata... O juk kažkada, kai savo bingį apžergęs atjojo, kai savo namuose jį maloniai nusiėmęs kepurę priėmiau ir dar česnį norėjau ištaisyti, nes juk buvo garbingojo Beringo žentas... Teismo kolegija, matininkas ir p.fon ekonomijos komisaras – visi pūtė į vieną dūdą ir aš visiškai vie-

¹ kursyvu išskirti K. Donelaičio laiškų ir raštų fragmentai)

nas turėjau gintis.

O teisingasis Dieve!

Visiškai nesugriaunamais argumentais *Gumbinės rūmams aš parašiau, kad amtmonas Ruigys kėsinaisi į mūsų duoną ir savo sugalvotu projektu tikisi pagaliau įbrukti mums elgetos lazda.*

Ak, ilga mūsų tarpusavio kova ir man jėgos jau visai senka.

Aš čia papasakojau mažą dalį to, ką pergyvenau ir patyriau. Tą laiką, kurį sugaišau imdamasis su Tavo sūneliu, galėjau protingai panaudoti kad ir barometrų darymui, muzikavimui, pagaliau sodui, parapijos mokykloms ir lietuvybei. *Aš dažnai turėjau panaudoti Samsono jėgą, vengdamas skandalų, ir vis dėlto kartais norėdavau pasiduoti, bet taip niekadoms neatsitiko.* O mano jėgos vis silpsta ir silpsta... Ar mano įpėdinis, kuris po manęs dirbs Tolminkiemyje, bus toks tvirtas kaip aš ir nesiklonios? Juk iš visų jėgų bylinėjau – *ne dėl savo asmeninės naudos, o bažnyčios ir savo įpėdinio labui.*

Atleisk man, dvasios Broli, kad per ilgus metus susikaupusią skaudžią nuoskaudą Tau išguldžiau. Kam kitam galėjau?

Štai dar tiesiu virpančią ranką į Valtarkiemo pusę... Atleisk man už piktus žodžius, kuriuos pasakiau apie tavo jaunylį Teofilį. Vis dėlto kartais obuolys toli nuo obels nurieda.

Džiaugiuosi tik vienu – Dievas man kantrus.

IV

Vėl buvo atvažiuavęs jaunasis Jordanas. Ana Regina seniai įprato taip jį vadinti, taip ir vadina. Kaip visuomet pasitempęs, išlakus, mandagus. Pagal vokišką madą pabučiavo jos ranką – Ana Regina dažnai susigėsta, nuo darbų rankelė susiraukšlėjusi, pavargę sąnariai išsišovę... Bet malonu. Kiti Kris-

Rašytojo L. Inio autografai knygos skaitytojams.

Asmeninio archyvo nuotraukos

tijono bičiuliai tik iš tolo linkteli ir ją pamiršta, o jaunasis Jordanas...

Paprastai ji glūdi tolėliau, kambutyje, o dažniausiai kitame kambaryje ir, ausis pastačiusi, galvelę pakreipusi klausosi, ką vyrai šneka. Šį kartą kalba jiems nesimezgė. Ana Regina puikiai žino – kodėl. Kristijonas, nors ir nesisako, gerokai pavargo. Nuo nepabaigiamų darbų, nuo visokiausių rūpesčių. Žinoma, neišsидуoda. Nori po senovei atrodyti žvalus, energingas, bet... pastaruoju metu...

Kaip viskas Tolminkiemyje pasikeitė jo pastangomis ir rūpesčiu! Parapijonys juo patenkinti, tik tie suvokietėję vis burčija...

Jis dirba didelius darbus, kuria gražius daiktus ir kartais pamiršta mane – Anai Reginei skaudžiai baksteli širdį. O gal aš esu tik daiktas, bet dar gana sveikas, kurio nereikia remontuoti?

O jis gyvas tik tada, kai kažką taiso, kuria, moko... Paslaptingas jo dvasinis pasaulis ir koks stiprus jo ryšys su dangumi ir žeme, kurioje gyvena.

Bet man smagu matyti jį tokį, prisipažįsta Ana Regina ir pati sau nusišypso. Štai jau prabėgo 43 bendro gyvenimo metai... Ar jį

pažinau? Gal... O gal ir ne. Man nieko netrūksta, gal tik didesnės atidos, apgailestauja. Ar vedė ją iš meilės, ar iš pasigailėjimo? O gal tokia buvo jo moralinė nuostata – padėti našlei? Šito niekada neklausė. Gal ir gerai, kad neklausė. Rytais žiūri į saulę, o vakarais į temstantį dangų ir tikisi sulaukianti atsakymo.

Dažnai žvilgčioja į jo veidą, tokį rimtą, susikaupusį – kitiems atrodo paniuręs, o jai gražus. Jo akys įvairiaspalvės, keičiasi nuo saulės, žvakės šviesos, nuotaikos. Blyksi, juokiasi, vilioja. Žiūrint į jį, apima palaiminga ramybė.

Dabar, priėjusi prie pat durų, klausosi, kas dedasi jo kambaryje. Tyla... Pro plyšį regi ramiai degančią žvakę. Aprimsta.

Bet neilgam. Vėl prieina prie durų. Per ilgai tęsiasi toji kraupi tyla...

Ji praveria duris...

Tik-tak, tik-tak, tik-tak...

Iš kur tas garsas? Juk lauke ne lyja. Ir laikrodys kiek jau metų neprisuktas kabo ant sienos.

Ir išsigandusi Ana Regina suvokia: tai jo laikas, vasario dangaus nušviestas, nueina tyliais žingsneliais: tik-tak, tik-tak, tik-tak...

Vietos, kuriose dirbo dalis žymių lietuvių raštijos ir kultūros veikėjų

- Būdviečiai – T.Lepneris
- Įsrutis – V.Fojerštokas
- Karaliaučius – A.Kulvietis, S.Rapolionis, M.Mažvydas, J.Bretkūnas, J.Rėza
- Katinava – T.G.Šulcas, J.Kleinas
- Kaukėnai – A.Rodūnionis, B.Vilentas
- Labguva – J.Bretkūnas
- Nybudžiai – A.Krauzė, M.Pretorijus
- Ragainė – M.Mažvydas, S.Vaišnoras
- Tilžė – D.Kleinas
- Tolminkiemis – J.Rėza, K.Donelaitis
- Žiliai – F.Pretorijus

- ⊙ **KARALIAUČIUS** Sostinė
- Tilžė Valsčių centrai
- Rusnė Kitos gyvenvietės
- Valstybių sienos
- - - Valsčių ribos
- Dabartinė Karaliaučiaus srities riba

Kalbų paplitimas XVII a. pradžioje

- Lietuvių (lietuvininkų) absoliuti dauguma, vokiečių neįvyki dalis
- Lietuvių daugumą arba apie pusę, prūsų ir vokiečių mažumą arba neįvyki dalis
- Vokiečių apie pusę, lietuvių ir prūsų mažumą
- Vokiečių absoliuti arba paprasta dauguma, prūsų ir lietuvių neįvyki dalis
- Prūsų apie pusę, lietuvių ir vokiečių mažumą
- Kuršininkų daugumą, lietuvių mažumą (į šiaurę nuo Nidos), prūsų mažumą (į pietus nuo Nidos)
- Mozūrų (lenkų) daugumą, lietuvių ir vokiečių neįvyki dalis
- Lietuvių ir mozūrų apylygiai, vokiečių mažumą arba neįvyki dalis
- Vokiečių daugumą arba apie pusę, mozūrų mažumą, lietuvių mažumą arba neįvyki dalis

Didesni kalbų intarpai

- ⊥ Vokiečių
- Kuršininkų
- ⊕ Mozūrų

- Spaustuvės, leidusios ir pardavinėjusios lietuviškas knygas
- Didžiosios bibliotekos, turėjusios lietuviškų knygų
- Pirmoji aukštoji mokykla – Karaliaučiaus universitetas (1544 m.)
- Pirmosios lietuviškos parapiškos mokyklos
- Pirmoji gimnazija (1586 m.)
- Aukštesniosios bendrojo lavinimo mokyklos
- Pirmoji lietuviška knyga (1547 m.)
- Pirmoji lietuvių kalbos gramatika (1653 m.)
- Ženklas rodo, kad tai tas pats valsčius